

Přítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 26. ČERVENCE 1939

ZA K 2.—

Druhý dech

F. PEROUTKA

Starosti Pavla Grekova

JAN ALBERT

Básnictví nového Německa

ARNOŠT HUBER

Češství Mánesovo a Alšovo a jiných

MIROSLAV MÍČKO

Doporučování knih

JOSEF PETR TYL

Poměr dnešního člověka k dějinám

BOHUMILA FIEDLEROVÁ

Americká neutralita — Východní orientace Ruska — Co chce Japonsko — »Slovák«
o Slovensku — Příručka českého jazyka pro německé vojáky a my

ODBORNÍ LÉKAŘI

MUDr. ZDEŇKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

odb. dětská lékařka, **PODOLÍ, PANKRÁČKÁ 14** (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9—10 a 2—4. Tel. 441-77.

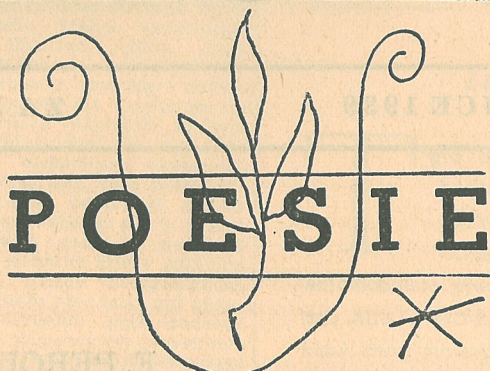
Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**

ord. 3—4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. **PRAHA II., VO-DIČKOVA 15.** (Hlávkův palác.)

MUDr. ANTONÍN NEUMANN

odborný lékař nemocí pohlavních, kožních a kosmetiky **Praha II., Na Zbořenci 24** — třetí dům od Karlova náměstí. Ordínuje celý den. V neděli a ve svátek dopoledne. Tel. 41.728.

MUDr. STANISLAV TUMPACH odborný lékař pro chirurgii a urologii. **PRAHA XII., Fochova 84** (Nám. krále Jiřího). Ord. 15—17. Tel. 512-86, byt: 513-38.

VÍTĚZSLAVA NEZVALA

bude Vám ve volných chvílích objevitelem krásy a pestré barevnosti světa i života.

MOST

30 K, váz. 42 K

BÁSNĚ NOCI

25 K, váz. 37 K

PANTOMIMA

40 K, váz. 52 K

MATKA NADĚJE

40 K, váz. 52 K

ZPĚTEČNÍ LISTEK

40 K, váz. 52 K

SKLENĚNÝ HAVELOK

40 K, váz. 52 K

SBOHEM A ŠATEČEK

38 K, váz. 50 K

ABSOLUTNÍ HROBAŘ

40 K, váz. 52 K

PRAHA S PRSTY DEŠTĚ

40 K, váz. 52 K

ŽENA V MNOŽNÉM ČÍSLE

40 K, váz. 52 K

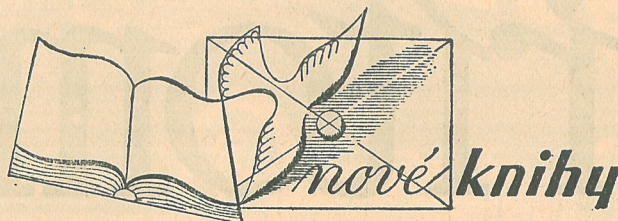
Dodá každý knihkupec.

FR. BOROVÝ

u Jaroměře

poskytují komfort velkých lázní za mírné ceny. S úspěchem léčí: revma, dnu, ischias, nervosu, ženské choroby.

HALLIBURTON R., Nádherné dobrodružství. Po stopách Odysseových. 21×13 cm, 267 str.,

brož. K 33.—, váz. K 43.—

KOCOUREK Franta: O slávě živého slova. — Zdravice Moravě. — Jaro 1939. Tři rozhlasové projevy. 22×16 cm, 44 str.,

brož. K 10.—

MERTL-KLIMECKÝ-HLAVATÝ-SCHNEIDER-KREJČÍ, Dnešní Německo. Poměr strany a státu, hospodářství Říše, podnikatel v dnešním Německu atd. 21×14 cm, 319 str.,

brož. K 40.—, váz. K 50.—

Publikace Společnosti národů:

Aperçu Général du Commerce Mondial 1938. 27×21 cm, 91 str.,

brož. K 18.75

Review of World Trade 1938. 27×21 cm, 85 str.,

brož. K 18.75

v. OERTZEN F. W., Das ist Polen. 21×14 cm, 248 str.,

váz. K 48.—

PRICE Ward, Führer und Duce. Wie ich sie kenne. (I know these dictators.) 20×12 cm, 357 str.,

váz. K 60.—

F. Topič

knihkupectví, Praha I., Národní třída 11

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A.

Tel. 315-28.

OBSAH PŘÍTOMNOSTI Č. 29: PAVEL HOFMAN: Gdansk — V. STRNAD: Od Mukdenu do Tiencinu — My bývalí poslanci — PETR VALD: Jenom záchrana českého tisku? — JAROSLAV ŘEŘÁBEK: U hraniční závory — FRANTIŠEK NEDVĚD: Proč se jezdí do prava, a jiná »proč« — Kam s inteligencí — Vývoj problémů uprchlíků — Češi v Iranu — O české přizpůsobivosti — Praha a venkov — Otázka novinám — Zemědělec a ti ostatní — Slovenka píše Češke — Slovenské divadlo a čeští herci — Svatý Václav a Boleslav.

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11.

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevýžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok K 100.—, na půl roku K 50.—, na čtvrt roku K 25.—, jednotlivá čísla K 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. • Dohledací pošt. úřad Brno II. • Novinová sazba povolena v Brně ředitelstvím pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa • Odpovědný redaktor J. Dlabáč.

TISKEM LIDOVÉ TISKÁRNÝ, BRNO, ČESKÁ 6.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

Přítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 26. ČERVENCE 1939

ČÍSLO 30

Druhý dech

15. března stala se nezbytnou důkladná proměna naší národní činnosti. Mnohé z toho, co jsme dělávali, nebudeme moci dělat nyní. Sotva jest mezi námi takový talent, aby sám a najednou dovedl určit, jak mají naše národní činnost, naše národní taktika od nynějška vypadat. Nemáme ani čas čekat a vyhlížet, zda se dostaví takový individuální výkon. Spíše budeme všichni dohromady skládat své zkušenosti, spíše se bude kámen po kameni tvořit nové řečiště naší aktivity.

Jedno se však jeví naprosto nepochybným: v našem životě bude mnohem méně politiky, než bývalo. Z našeho vlivu bylo odstraněno dělání politiky zahraniční; z našeho života zmizí většina boje mezi stranami a směry a zůstane spíše jen generální a věčný boj mezi dobrými a zlými; i pokud se týká uspořádání našich vnitřních věcí, leccos bylo odňato ze sféry naší samostatné působnosti; říšský protektor jest oprávněn schvalovati naše zákony a nařízení nebo sám je za nás vydávati. Je-li někdo fanatikem čísel, může se pokusit zjistit, na kolik procent byla takto naše politická činnost zredukována. My se spokojíme se zcela určitým pocitem, že, měřeno s dřívějškem, politická činnost pro českého člověka bude nyní spíše poločinnost, že snad, až na velmi omezený počet výjimek, sotva bude schopna zasytit muže s touhou po činech. Kdyby nyní některý mladý český člověk projevil chuť věnovat se politice jako svému životnímu zaměstnání, bylo by třeba se ho zeptati: ku podivu, to chcete tak málo dělati? Kdyby se kolem politické činnosti mělo tisíců stále tolik lidí jako dříve, vypadalo by to, jako kdyby kolem malé louže seděli lidé s pruty ve třech, čtyřech řadách za sebou, vyčkávající, až se místo uvolní, aby mohli také vhodit udici do vody.

Pochybuji, že by to bylo vhodné postavení pro člověka s temperamentem a se slušnou ctižádostí. Dlouho nyní neočekávejte, že by se vily vavřínové věnce pro ty, kdo se zabývají českou politikou. Kdo uměl dělat jen politiku, podobá se teď trochu rybě na suchu: marně a těžce pohybuje žábami.

Kdykoli se od 15. března o politice píše, vždy se neodbytně vtírá do pera staré masarykovské a snad už havlíčkovské slovo: politika nepolitická. Sem bude nyní asi přenesena hlavní národní aktivita; mnohem více než to, co i politikové dovedou vymyslet, rozhodne o našem postavení suma práce, výkonů, vynalézavosti a energie, již jsme schopni vyvinouti v oborech činnosti politické, od hospodářské až po uměleckou. Český politický člověk jest dnes redukce a odmocnina; český pracující, vymýšlející a tvořící člověk napopak stále ještě stojí rovně a podobá se stromu, jenž

své větve rozprostírá. Snadno jest poraditi mládeži, kam se má spíše hrnouti a kde se pravděpodobněji dočká úspěchů.

Kdo je od minula zvyklý stále jen pomýšlet na politické boje, musí si uvědomit, že, kdyby poměr českého národa k německému měl býti nyní vyřizován jen takovým bojem, objevil by se brzy velký, tragický, beznadějný nepoměr sil k našemu neprospěchu. Srovnajte prostě počet Němců a nás, německou politickou organizaci a naši, jejich a naše mocenské prostředky — ruce spíše klesnou než aby se zdvihaly. Ale jde-li o konkurenci v práci, o soutěžení ve vynalézavosti, o hodnoty na poli umění — tu jest pro nás stále ještě dosti příležitosti k vzruchu, dosti pobídek, dosti důvodů, aby oči plály a srdce hořela, dosti způsobů, kdy se budeme setkávat jako rovní s rovními a kdy lepší zvítězí. Národ, který už jen omezeně se může vyjadřovat a udržovat politikou, má více důvodů než dříve, aby každý jeho člen pracoval dobře. Musí dokonce pracovat lépe — svými rukama nehněte teď jen své osobní postavení, nýbrž i kus národního osudu, rozhoduje svou zdatností o tom, zda naše národní postavení se zastaví, zda budou ustupovat nebo se rozvíjet. Jestliže dříve někdo špatně hospodařil ve svém závodě nebo na svém statku a přišel o něj, byla to jeho škoda a ani jsme se po něm neohlédli. Nyní by způsobil škodu národní. Ve »Venkově« dosti dlouho už kladou otázku: Dovedl jsi udržet svůj grunt aspoň sto roků? To je nyní jedna z nejdůležitějších otázek národních. Vedle toho vynořuje se mnoho otázek jiných: dovedeš pracovat aspoň tak dobře jako Němec? Nebo, sláva, dovedeš něco dokonce lépe?

Dovolu, abych užil přirovnání ze života sportovního. Závodníci dobře vědí, co jest tak zvaný druhý dech: již již se jim zdá, že jsou se svými silami u konce, že plíce jsou vyčerpány a srdce na prasknutí, když pojednou se dostaví nová rovnováha v plicích, tep se zase nově spořádá, nohy zase nabudou síly nésti, a závod pokračuje. Pro národ, který svou politickou činnost musí omezovat, jest činnost nepolitická oním jakýmsi druhým dechem. Jestliže dříve jen naši politikové se domnívali, že na ně shlížejí dějiny, dnes může míti tento pocit každý prostý Čech, jdoucí za svým zaměstnáním. Tím, co dělá a jak to dělá, buď přisunuje kámen ke stavbě našich národních dějin nebo jej jim ubírá. Nikdy se špatný pracovník tak nepodobal zrádci národní fronty jako nyní. Český osud byl s řečištěm přenesen do dílen. A co by si ostatní měli počítati lidé s energií, která byla ubráná dříve tak rozvité politické činnosti? Chtějí ji nechat rezavět, nebo ji s touž vášní vrhnout do díla jiného?

Nedovedu-li se dobře vyjádřit, nechť to není připočítáno na škodu věci, již zastupuji a v níž věřím.

Více než jindy bolestně zeje mezi námi ztráta Karla Čapka, tohoto velkého povzbuzovatele, který, sám se vyznav v mnohých pracích, dovedl tak opojivě vykládat krásu prosté práce a čest a užitek, jež z ní plynou. Který tak dovedl povzbudit chuť k všední činnosti a nalézt v ní tolik, že spojil pracujícího člověka s věčností. Který člověka, na své hroudě působícího, dovedl učinit tak zajímavým, jako jest řečník, politik nebo kapitán. Toho jest nyní našemu národu nejvíce třeba: lidí, kteří dovedou výmluvně pobízet k práci, oslavit ji a učinit půvabnou; kteří neztratí odvahy, než se dostaví druhý dech. Dlouho jsme se hádávali o to, která politická řeč se nám více líbila. Kéž bychom se trochu začali přit také o to, který pracovní výkon jest dokonalejší a záslužnější!

(Dokončení.)
F. Peroutka

poznámky

Americká neutralita

President Roosevelt si na 19. června pozval představitele obou velkých stran amerického senátu, aby jim vyložil důvody, které jej řídí v jeho úsilí o prosazení změny dosavadní zahraniční politiky USA, jejímž výrazem je pověstný zákon o neutralitě. Tříhodinná konference skončila negativně: ukázala, že v nynějším senátě nelze prozatím získat většinu pro revisi tohoto zákona, čili pro usnadnění vmísiti se do evropské války.

To byl už druhý Rooseveltův neúspěch v této věci; prvního se dočkal 30. června. Toho dne zamítl kongres presidentův návrh, vřele podporovaný státním sekretářem Cordellem Hullem. Návrh žádal, aby byl zrušen hlavní bod neutralitního zákona, vyhlášení naprostý zákaz vývozu jakéhokoli válečného materiálu do kterékoliv válčící země. Kongres, zamítnuvši návrh Rooseveltův, přijal jen — ostatně pouze dvouhlasovou většinou — návrh Bloom-Vorystův, nahrazující úplně embargo zákazem zmírněným. Podle této přijaté revisní předlohy se za válečný materiál nepovažuje nafta, nákladní automobily, nevyzbrojená letadla a pod.

Jak vidět, je tu nyní otevřena necestička, nýbrž pořádná dálnice obchodním zájmům USA, jež by byly velmi aktualisovány případnou válkou za Atlantickým oceánem. Přes druhý, Pacifický oceán bylo možno dodávat zcela vyložený válečný materiál i v době platnosti úplného embarga. Neboť na Východě nebyla, jak známo, válka formálně vypověděna, takže chybí základní předpoklad amerického neutralitního zákona — určitý ohled na něj a na americké dodávky nepochybně působil na tokijskou vládu. Nelze ovšem dost dobře předpokládat, že by válčící Evropa dovedla podobně obejít úskalí amerického embarga; klausule smluvních systémů a ustanovení mezinárodního práva o blokáde by si tu nejspíš znova vynutily jinak valně zastaralou formalitu s vyhlášením válečného stavu.

Spojené Státy dodávají už dva roky docela klidně vojenský materiál Japonsku i Číně. Pokud jde o Evropu, je dostatečně jasno ze všech jeho projevů, že president Roosevelt si nepřeje, aby Amerika zásobovala oba tábory. A právě na to poukazují američtí pacifisté a izolacionisté jako na zárodek dalších nebezpečí. Argumentují asi takto: Kdo začne podporovat jednu z válčících stran, je už tím interesován na jejím vítězství. Začne-li ji nejprve podporovat třeba jen materiálem, bude logikou věci brzy dohnán k tomu, aby ji podporoval i finančně; kam jednou popluží dolary, popluží brzy i vojáci. Kdo vsadí na koně, chce, aby jeho kůň vyhrál; a kdo může pomoci svému favoritovi, bude to dříve nebo později chtít udělat.

Na námitky tohoto druhu odpovídá president Roosevelt velmi — řekněme — zajímavým způsobem: přijímá je... a právě tím je chce vyvrátit. Ano, říká, americká politika se má snažit udělat všechno, aby Spojené Státy nebyly strženy do války. Ale zcela bezpečně nebude Amerika stržena do evropské války jen tehdy, když — nebude evropské války. Tedy má usilovat o to, aby jí bylo zabráněno; nejlepším prostředkem k tomu je přesvědčivé prohlášení, že USA nezůstanou neutrální. Rooseveltův závěrečný paradox pak zní: právě američtí pacifisté a

izolacionisté by měli být pro zrušení neutralitního zákona.

President Roosevelt nemá však dnes proti sobě jen ideology pacifismu a stoupence izolace, dovolávající se Jiřího Washingtona a jeho varování, aby se Amerika nevázala k žádné jiné velmoci. Pacifismus má svoje přívržence v obou velkých stranách amerického politického života; na jeho linii se sejde mnoho demokratů i republikánů bez rozdílu. Avšak republikánská strana jde jako celek proti dnešnímu demokratickému presidentu, kterého chce porazit při volbách v příštím roce. Velmi mnozí, ba snad většina republikánů v senátě i v kongrese nemají jiných námitek proti Rooseveltově zahraniční politice, nežli že je to Rooseveltova politika. Lituji, že není jejich strana ve vládě — pak by sami prosazovali revisi neutralitního zákona. Prozatím jsou v opozici a obávají se, že by oslabili svoje posice, kdyby projevili souhlas s kteroukoli složkou Rooseveltovy administrativy.

Vzdá se teď Roosevelt svého boje? Po svých dvou neúspěších musí být připraven na to, že zákonodárné sbory se neutralitním zákonem nebudou už zabývat až do příštího ledna. Pak, když už bude volební kampaň přede dveřmi, zápas o americkou neutralitu patrně vyvrcholí. Do té doby bude president nepochybně chtít získat pro svou politiku co nejvíce sympatií. Zprávy z Washingtonu mluví o tom, že se připravuje k rozhlasové kampani.

P. H.

Východní orientace Ruska

Před dvěma roky vypukl plnou silou japonsko-čínský konflikt. Téměř současně, jen s malým zpožděním, vypukl na severním Sachalinu sovětsko-japonský konflikt o naftové a uhelné koncese; současnost byla v tomto případě dostatečně jasným svědectvím o příčinné souvislosti. Moskevské úřady považovaly za účelno ztížit Japonsku zásobování naftou v době, kdy jí jeho armáda při svých akcích v Číně potřebovala více než kdy jindy.

Sovětské koncesní smlouvy jsou neobyčejně tvrdé. Stanoví přesně závazný rozsah roční těžby i sazby dělnických mezd; a na každé nedodržení smluvních závazků určují vysoké pokuty. Japonsko podepsalo takovou koncesní smlouvu o těžbu nafty a uhlí na severním Sachalinu už v roce 1929; celých osm let šlo tu všechno celkem hladce, u žádné z obou stran nebylo větších stížností. V polovině roku 1937 se to náhle změnilo. Japonské úřady si stěžovaly, že se sovětské strany se začaly dělat těžbě takové překážky, které stlačily její roční produkci ze 200 tisíc tun na 60 tisíc tun čili téměř na pouhou čtvrtinu; podobně tomu bylo i s uhlím. Japonským protiopatřením bylo citelné snížení mezd; postižené dělnictvo žalovalo na porušení kolektivní smlouvy a Moskva odsoudila japonské koncesní společnosti k vysoké pokutě.

To bylo už před dvěma roky — pokuta zaplácena nebyla. Nyní ji začala Moskva vymáhat hrozbami sankcí: časová i příčinná souvislost je zase jasná. Sovětské Rusko se domnívá, že po dvou letech těžkých bojů v Číně může na Dálném východě vystupovat s větší energií. V tomto přesvědčení odmítlo teď dokonce přijmout japonskou protestní notu v sachalinské záležitosti. Odpovědí byl projev mluvčího japonského loďstva, v němž se objevila slova o možnosti válečného konfliktu. Tokio rozhodně odmítá zaplatit pokutu: bude ji Moskva vymáhat krajními prostředky, jakými by bylo na příklad vypovězení koncesních smluv, jež by mělo Japonsko připravit o zdroje nafty, nezbytné pro jeho loďstvo, letectvo a motorisovanou armádu? Vývoj v tomto směru by mohl být svrchovaně nebezpečný.

V novověkých dějinách Ruska je možno sledovat střídání západní politiky s politikou východní. Na počátku našeho století byla veliká politika carské říše orientována východně, východočínská železnice a Port Artur tu byly jejími úspěchy. Když tato orientace ztroskotala v rusko-japonské válce, angažovalo se Rusko v evropské politice Trojdhody. Sověty získaly své štěstí nejprve pochodem na Varšavu; po své porážce na Visle se obrátily do Číny. Daly se tu svou neobratnou politikou zmanévrovat do katastrofy, načež se znovu orientovaly západně uzavřením francouzsko-československo-sovětského spolků. Od Mnichova se konečně datuje počátek nového východního kursu moskevské zahraniční politiky. V její linii leží neústupnost na mandžuských hranicích i neústupnost na severním Sachalinu. Rubem téže politiky je pak Molotovův nedostatek zájmu na rychlém úspěchu Strangovymisse.

P. H.

Co chce Japonsko

Známy německý žurnalista Friedrich Sieburg, jenž je nyní na studijní cestě Japonskem, uveřejňuje ve Frankfurter Zeitung velmi zajímavý rozhovor s japonským důstojníkem. Je to důstojník japonského generálního štábu — ovšem nikoliv z vedoucích lidí, jenž patří ke generaci japonských mladých důstojníků, která nyní určuje osudy Japonska. Rozhovor se konal v tokijské restauraci »U mladého měsíce«. Přinášíme některé úryvky z tohoto článku.

»Japonsko chce vést a povede,« řekl mladý plukovník Karuizawa, sehnutý nad malým stolem, na němž stály zbytky naší večeře. Řekl to tichým hlasem, bez jakéhokoli gesta. Řekl to téměř šeptem, jako by jen opakoval to, čím se mu projevil nějaký genius.

»Opakuji,« pokračoval plukovník, »že Japonsku nejde ani o úplné odstranění Čankajška z Číny, ani o zrušení zahraničních koncesí v Tiencínu a v Šanhaji. To jsou jen etapy na naší cestě, nic více. Nejde ani o získání nových surovin, nových trhů nebo nového území pro osídlení. To jsou do jisté míry vedlejší produkty. Jde nám o jedno: o utvoření nového řádu v Asii. Bylo nám uloženo nebesy, abychom vytvořili novou Asii, v níž všechny národy budou klidně žít a šťastně žít pod ochranným panováním Japonska. Tento úkol splníme...«

Mluvili jsme o poslání Japonska ve světě, anebo prostěji řečeno o výbojně politice. Válka v Číně přeměňuje se poněkud v největší válku, která kdy byla na Dálném východě vedena — ačkoli je dosud v japonské úřední řeči tvrdošijně nazývána »incidentem«. Ačkoliv válka vyžaduje od japonského hospodářství a obyvatelstva větší a větší oběti, a pro nedostatek a omezování četných druhů zboží a látek je poněkud pocitována i v denním životě, ačkoliv se dále stává jasno, že nelze již očekávat skutečné rozhodující bitvy — nemůže být o japonském ústupu ani řeči. Ba, problém vůbec nezáleží v tom, jak vyhrát válku — už je totiž vyhrána; neboť žádná moc na světě nemůže Japonsko vytlačit z jeho nynějších posic v Číně — problém záleží v tom, jak skončit tuto válku. Ukazuje se, že pravý úspěch nezáleží ve vojenských vítězstvích, nýbrž v dosažení míru. Japonsko nechce Čínu zničit, chce získat tuto obrovskou zemi pro sebe, chce s ní spolupracovat a dát jí »nový řád«.

»Nevěří se nám,« říká plukovník, »ale myslíme to do slova, když říkáme, že chceme Číňanům, které krvavě a často surově potíráme, pomoci. Ne Číňané jsou našimi nepřáteli ve Východní Asii, nýbrž ony mocnosti, které posilují jejich odpor proti nám, aniž pro ně konečně něco udělají. Myslím především na Anglii. Neříkejte, že je to pouhý boj o moc mezi námi a Anglii. Každý z nás chce něco protichůdného, Anglie nikdy nechtěla stvořit pravou Asii, vždy udržovala tuto obrovskou část světa ve stavu slabosti, aby ji mohla vykořisťovat. My chceme zásadně něco jiného. Chceme nový řád v Asii, chceme, aby modernisování a organizaci Asie neprováděli Evropané a Američané, nýbrž my.«

»Chcete tedy vyrvat Asii světovému obchodu? Nepředpokládá to úplné zničení světového kapitalismu?«

»Světový obchod ať si klidně dále hledí svého na Východě, pokud bude vůbec v nejbližších generacích existovat světový obchod ve starém smyslu. Dosud nebyl podniknut ani pokus o skutečné objevení Asie. Velmocí zavedly jen takové reformy a takový pokrok, který sloužil jejich bezprostředním zájmům. Vnucovaly Číňanům železnice, ačkoliv ty vůbec nebyly nutné. Odmítaly jim onu kapitalistickou a organizační pomoc, která by pozdvihla životní úroveň a zmodernisovala zemi v dobrém slova smyslu. To uděláme teď my. Při tom nemůže být už ani řeči o nějakých přednostních právech západních velmocí. Koncese a všechny přežitky polokoloniální doby mají zmizet. Pryč s bílými! Toto je naše heslo. Potom uvidíme, co se dá v nové Asii udělat pro jejich obchod — pomocí normálních obchodních smluv...«

»Musíme se všichni naučit myslet v kontingentech. I vy v Německu. Evropa není přece jednotný pojem. Poněvadž vytvoření jednotných kontingentů není možné vyjednáváním — vzpomeňte jen na osud, který postihl v Ženevě Briandovy plány evropského spolku — musí se to státi ovládnutím.«

Poslouchám zcela napjatý. Není to úžasně, jak zcela zapomíná tento mladý plukovník na starou Anglii, která přece pořád ještě ovládá všechny úžiny, průlivy a moře,

a právě v Asii odporuje japonské snaze po výboji na všech důležitých místech? Anglie byla učitelem skvělé japonské námořní moci, anglo-japonský spolek byl pro Japonsko odrazovým můstkem pro skok do postavení velmoci. A ať už nelze popírat sestup Anglie v posledním desetiletí, přece jednou se někde její ústup v Asii zastaví!

Ale právě tomu nevěří můj debatér. »Anglie,« říká, »má před sebou jen dvě cesty, úplný ústup anebo válku. Ale válka znamená válku na všech frontách, v anglickém kanálu, na skotském pobřeží, před Gibraltarem, u ústí Nilu, v Malakském průlivu, v jihočínském moři. Neboť toto spletení je nevyhnutelným následkem protikominternovské smlouvy, která dnes, kdy mladým státním útvarům má být znemožněn vzestup, nabývá vyššího smyslu. Před touto volbou Anglie couvne, kdežto Japonsko je ihned ochotno se střetnout válečně s Anglií, bude-li toho třeba. Jako Němec víte, co znamená taková pohotovost. Nejsou to válečné choutky, je to jen neznámý stupeň obětavosti a následek trvalé morální mobilisace, v níž je nuceno Japonsko žít...«

Plukovník Karuizawa patří k důstojnické skupině, která neustále propaguje tento program. On a jeho přátelé znovu vyzdvihli heslo »Nipponismu«, propagují návrat Japonska k uzavření a k plnění božského úkolu »záchranu světa pomocí japonské nadvlády«. Před několika dny slyšel jsem přednášku jistého důstojníka, který dovozoval, že Japonsko už dávno skončilo svá učednická léta, a teď má konečně začít poučovat a vést ostatní svět. Dalekosáhlé výbojné snahy vůbec nejsou podle japonského názoru v protikladu k stále hlasitěji vyslovovanému požadavku, aby země zavrhla všechny západnické vlivy, uzavřela se vůči nim a omezila se na vlastní kulturu. Velká reforma z minulého století za císaře Meijiho je dnes četnými aktivisty považována za nutné zlo, které sice umožnilo Japonsku poskytnout odpor nebezpečí kolonisace velmocemi, současně však přivolalo do země »proud kapitalistických a utilitaristických chybných nauk«.

Toto přání po silnějším návratu do vlastní kultury, do »starého Japonska« má bezprostřední souvislost s výbojnou politikou. Japonští aktivisté nechtějí návrat k přírodě anebo zničení moderního průmyslu, nýbrž věří, že už stvořili ryze japonský produkční aparát, u něhož by se mohla přiučít Evropa. Neodvažují se upozornit plukovníka, že vojenské potřeby boje za »novou Asii« vyžadují trvalého vzrůstu těžkého průmyslu a státního rozpočtu, a že jsou tedy v rozporu s jeho zamilovaným ideálem — zlepšením situace rolníků. Armáda je v Japonsku opravdu jediným veřejným tělesem, které vážně přemýšlí o hrozném agrárním problému, a tu a tam podniká pokus učinit tento problém těžiskem sociálního plánu. Ale zároveň je právě armáda odkázána na rostoucí daně, které musí platit sedlák a na rychlý vzestup industrialisace.

Kdybych začal mluvit o tomto tragickém tématu, svěží, inteligentní tvář mého hostitele zatáhla by stín. Snad by dokonce umkl. Ale právě teď snuje dále niť své myšlenky, poukazuje na možnost, že dojde k válce se Sovětským Svazem, která bez pochyby skončí zabráním Vladivostoku a pobřežní oblasti pro Japonsko. Ale přes to se nesmí zapomínat na nutnost starat se o Singapur. Že se jedním slovem blíží doba utvoření a zajištění »nové Asie«, »Žádné hospodářské války!« volá. »Žádné dobývání, při němž vojáci jsou pouze předvojem kapitalistů. Máme splnit poslání a ne obchodovat. Přejde den, kdy se ostatní svět bezradně obrátí na Japonsko, aby mu jeho císař poskytl radu a záchranu.«

Tato poslední slova pronesl plukovník zcela vážně. Z mlčení, které teď přišlo, cítím jeho vzrušení nad přílišnou odvahu jeho slov. Rozpačitě otvíráme papírové okno. Od řeky vane vlhko. Na černé vodě pluje vlečný člun, jehož rudé světlo dlouho září tmou. Nebe nad Tokiem je zardulé a tetelí se.

Můj hostitel vstal, jako by chtěl zdůraznit důležitost našeho rozhovoru a zatleskal. Vzadu se otevřely dveře a odhalily pohled do velké místnosti, zcela prázdné. Spatřili jsme tři klečící hudebnice a z tmavé hloubky sálu vynorily se dvě gejšy, do běla napudrované, v jasně modrém, se zlatými vějíři v rukou. Tanec začíná.

»Slovák« o Slovensku

Nálady na dnešním Slovensku a úsilí slovenské vlády se zrcadlí v pozoruhodném úvodníku »Slováka« ze čtvrtka 20. července.

»Šeptaná propaganda — čteme zde — okolo nás stále ještě straší... Šeptaná propaganda je dnes velmi působivým nástrojem politiky. Slouží jistým tendencím, připravuje půdu jistým záměrům, je skvělým psychologickým prostředkem v dosahování různých politických cílů. To znamená, že má za sebou vypracované plány, programy, že připravuje psychologické předpoklady situacím, jaké si přeje mít ten který politický směr. Ale u nás? Chyťte si původce nějaké té šeptané zprávy, nějakého dopisu, odeslaného ze zahraničí, nějakého letáku, který rozšiřuje, a zeptejte se ho, čeho tím chce dosáhnout. Šeptající propagandista bude mlčet jako zařezaný. Když se ho pak zeptáte, chce-li se dostat pod maďarské jho, vzdychne: »Bůh uchovej! To raději smrt. Vždyť jsem slovenský vlastenec.« Ani k Polákům ho nie netáhne. Nevěří jim...» Chcete znova s Čechy?« ptáte se ho dál. Podívá se na vás jako na blázna a usměje se: »Jakpak, když jsou pod německým protektorátem?« Tak tedy Němci. »Co máte proti nim? Co vám udělali?« dáte mu otázku. Ukáže se, že nie, dokonce i upřímně uzná, že to, co se stalo 14. března, bylo jediné rozumným, a pro Slováky přijatelným východiskem.

Jen slovenská myšlenka ho ještě trápí. »Nu, dobrá — usmějte se zase vy — povězte mi tedy, co si pod touto myšlenkou představujete? Jaký je v ní konkrétní politický program nebo cíl?« Zamyslí se, dumá, dumá, ale nakonec i tu uzná, že je to holá utopie, že neexistuje žádný konkrétní politický program slovenský, o nějž by se bylo možno opřít, že slovenské národy se ve své politice neřídily a neřídí slovanstvím, nýbrž jen a jen svými kmenovými zájmy... Tak nakonec přikývne i na to, že vydat se na pospas této manii by pro nás Slováky znamenalo nové těžké boje a snad i národní smrt.

To vás už dopálí. »Tak tedy, člověče boží, proti komu a zač bojujete? Proč mluvíte hloupostí, proč posíláte naivní listy do ciziny a proč tu rozšiřujete ještě naivnější letáky? Nelíbí se vám snad naše vláda nebo režim?« Nuže ano! Uhodli jste. On by si tu vládu představoval jinak. Ten se mu nelíbí, ten a ten, ale ani tu z něho kleštěmi nedostanete důvod, který by plně platil, před nímž byste musili kapitulovat. Jsou to naivní řeči, pomluvy často z třetí a čtvrté ruky, které nemají významu a které musí ustoupit před chladným rozumem a před okolnostmi...»

Potud »Slovák«. V poznámce bychom chtěli vyslovit přesvědčení, že o okolnosti, o nichž tu mluví, jsou něco čistě vnějšího, co nás Čechy a Slováky vnitřně nijak nedělí a neodlučuje.

P. H.

Příručka českého jazyka pro německé vojáky a my

Oberstleutnant Sulzberger vydal v lipském nakladatelství Hachmeister a Thal praktickou příručku češtiny »Deutsch-Tschechischer Soldaten-Sprachführer« o 36 stránkách za 30 feniků pro německé vojáky, obsazující Čechy a Moravu. Protože se této knížky patrně i nyní velice užívá, je snad vhodné upozornit na některé nesprávnosti, jež knížka obsahuje, aby bylo zabráněno všelijakému nedorozumění, dokonce i nepřijemnostem, jež mohou způsobit.

Pravopis knížky až na nedůsledné označování dlouhých a krátkých slabik je téměř vzorný; jen někde, jako na str. 25, vadí takové psaní, jako je: v y d l i ě k y m. v i d l i ě k y. I v tvarosloví je velmi málo chyb; tak v množném čísle se tu píše jehle (25), pytly (32), osle (32), kostele (36), železná řetěze (33) — místo správného znění jehly, pytle, osli, event. osly, kostely, železná řetězy.

Komicky působí změna jednotného čísla za množné: spravte mi kalhoty (23, 24) místo kalhoty, díru na kalhotě, jsem zraněn na prsu (29) místo: na prsou, neboť byl (teoreticky) zraněn muž. Naproti tomu se u nás v množném čísle neříká: čocky, hrácky (33, 34), i když je čocky a hrachy hromada.

Pro Němce je asi nedostupným tajemstvím střídání zájmeného tvaru »jich(ž)« s tvarem »nich(ž)« po předložkách: »domy, z jich obyvatelé střilejí, se spálí« (15, 20) místo: domy, z nichž. Při dobré vůli, a té musí mít vždycky dost, pochopí Čech i kostřbatý výraz: »Před kolik hodin byly oddily zde?« (18) místo před kolika hodinami. Nehne brvou ani při otázce, zda »tyto oddily jsou dobře ošatěny« (28) místo ošaceny, oblečeny. Ba tento Čech se nepodívá ani, když slyší: »Potřebuji pro odvoz (dopravu, Abtransport) ihned deset zapřahnutých kočárů s kočím« (32) místo zapřahnutých, zvláště když musí zapřahnuté kočáry jeti přes

rozbahněné silnice. Nu a (33) skop? Toť jenom povětšii skopec.

Neobyčejně důležitá je část řeči, kterou se vyjadřuje pohyb, činnost, děj, práce, boj, stav, změna stavu, zkratka všechny projevy života od narození až k smrti — sloveso. Česká výslovnost je pro Němce nesnadná, skloňování i časování ještě nesnadnější, ale je m n é r o z l i š o v á n í m í r y d ě j e, ve slovenských jazycích tak bohatě vyvinuté, je pro cizozemce nejpernějším oříškem.

Rozkazuje-li Němec Čechovi po česku, octnou se oba velmi lehece (gramaticky) na nejisté půdě. Chybné tvoření rozkazovacího způsobu: čtete, prosím m. čtěte; spíte klidně, zůstanu u vás (m. spěte), jsou snad jen t i s k o v é chyby. Ale v příručce je mnoho slovesných tvarů, jinak zcela správných, kterých je, nemile se opakujícím nedopatřením, ve větné souvislosti nesprávně používáno co do jejich vidu.

Nejde o filologické hříčky tam, kde se ukládá všelijaká povinnost. Je velmi různé, mám-li jen tu chvíli poslechnout, či přejmout úkol na mnoho hodin anebo být zavázán dělat příslušnou věc po týdny a po měsíce... A je různá citová reakce na britký rozkaz, proti němuž není výmluvy a odmluvy, a na zdvořilou celkem žádost, dopřávající ilusi důležitosti v z á j e m n é.

Chybné tvary rozkazovacího způsobu v Sulzbergerově knížce jsou ve shodě s běžnými chybami Němců česky mluvících vůbec. Proto je užitečné upozornit, že Čech si může rozkazy drsnější nebo ukládající nadměrné povinnosti vykládati velmi často v podobě k svému prospěchu zmírněné: chod'te napřed, chod'te zvolna (str. 5, 30) neznámá pořad, ale jděte teď; spěchejte — pospěšte si teď; měňte mi marku — jen teď a jen tu jednu; stříhejte, holte mě (22), ostříhejte, oholte mě — jen dnes, po druhé půjdu k jinému kadeřníkovi; donášejte pro každého koně seno, řezanku (24) — doneste teď; je mi zima, topte (24) — snad jen tentokrát, protože prší.

»Rozstříhejte podšívku do rukávu« (28, při osobní prohlídce) neznámá zničit část těžce získaného oděvu, ale na některém místě rozstříhnout podšívku, aby bylo možno dovnitř vsunout ruku. »Pomozte nosit tohoto muže, jeho výstroj« (m. výzbroj, str. 31) znamená pomoci nešťastnému vojákově, odnésti ho, jen toho jistého dne, snad jen na půl hodiny.

Naproti tomu zákaz: »Trestem smrti se zapovídá podání telegramy« (15) nutno rozumět tak, že nejen dnes, ale i zítra, pozejtří, také později se nesmějí podávat telegramy, Ani ve větech — »Okna mají býti osvětlena« (15), »Tyto pokoje mají býti vyčištěny« (24) nejde o teoretickou úvahu mravního či hygienického dosahu, nýbrž o striktní vojenský rozkaz, vyslovený pro české ucho nesmírně neosobně, jakoby vzdáleně, ve skutečnosti však tím naléhavěji. Správně tedy dlužno rozumět: »Ihned osvětlete okna, ihned vyčistěte pokoje!«

V náhlých situacích by vůbec měly znít rozkazy zvláště přesně, to jest zvláště dobře česky. Dostí nezaviněného zla bývá způsobeno, když se z rozkazu nepozná, jde-li o přítomnost či o budoucnost, o pouhou výstrahu či o naplňující se právě skutečnost. »Kde přistojí česká letadla« (27) je správně: přistávají, to jest pravidelně; kde se shromáždějí oddily (26), správně shromáždí; obsadím tyto dva pokoje (24) je: už obsazuju, teď hned, co to říkám, obsazuji; Ruce vzhůru, obvažují vám oči, znamená zase futurum: zavážu vám oči, až budete mít ruce vzhůru; domy, z jich obyvatelé střilejí (5, 26) — správně střelí, vystřelí, budou střileti — se spálí a obyvatelé se zastřelí, správně postřilejí.

Sulzberger se těchto a podobných omylů nedopouští z nedbalosti. Jeho snaha správně česky se vyjadřovat je dokonce misty až upřílišená: Jste osobně zodpovědným (5, 20), jste obyvatelem, přeběhlikem, vyzvědačem, vyjednavatelem je nepřírozené a strojené mluvení. Říkáme častěji prostě: Jste starousedlík, jste občan, jste renegát. Lže někdy říci: »Nemáte se ničeho báti« s důrazem na slově nemáte, ale na str. 5, 10, 19 má býti dojistá: Nemáte se čeho bát.

Otázka: »Jsou v místě nakažlivé nemoci pro člověka nebo dobytek« (14, 36) je groteskní otázka podivného obchodníka, který se shání po určitém druhu nežádoucího zboží ke koupi, zatím co tazatel patrně pátrá se starostí ve své duši, nehrozí-li nebezpečí: Nejsou snad ve vaší obci nemoci, nakažlivé pro člověka nebo pro dobytek, to jest nemoci, kterými by se mohli nakazit lidé nebo dobytek?

Sdělení: Obrázíte za všecko dodané stvrzení (31) může

znamenat jen: Za všechno, co jste pro nás udělal, dostanete stvrzení, jež bylo komusi dodáno. Mluvící osoba chce zatím říci: Na všechno, co jste dodal, dostanete potvrzení.

Čím jest jazyková příručka menší, tím je populárnější, ale tím obezřetnější by měl také být výběr slov, aby čtenář ani nepřijímal všelijaké nejasnosti v chápání věcného významu slov, ani si neosvojoval slova, v životní praxi chráněného národa neobvyklá.

Spočítejte číslo na Vašich prstech (4) je místo správného: Naznačte počet něčeho prsty! Jak široké je bahno? (12), tak se u nás nikdo neptá (myslí jen na hloubku). Je však možno se ptát na šířku bahníka, bahniště, močálu. Je čertovina, kočična, ale je těžko okamžitě osměřit vojáka, který žádá: Dejte mi masť, pudr proti vlkovině (21), pokud se zkroušeně nepřizná, že má prostě »vlka«. Přinéstí podbríšek (34, něm. Speck) by se snad někdo rozpokoval, kdyby se nedovtipil — a je dost těžko se dovtipit, že má dodat slaninu. Je příliš nákladné nosit spodní kalhoty (22); spodky, podvlčky, zvláště letní, krátké, již tolik neobtěžují.

Jsou však slova mnohem choulostivější. »Auflehnung« je jen vzpouzení, vzpěčování, odpor, nikoli vzbouření, jež držitel moci musí trestati smrtí (29). Potřebuji osle (místo osly; osle jen při oslovení) by naši lidé i ve správném tvaru mohli chápat jako zbytečnou nadávku. Čtyřnohý a ušatý osel je přece v našich krajinách dosti vzácný; ani se jim tu valně nedaří.

Protiklad k přívlastku sladký není solný (6), ale slaný. Most není povozný pro těžké vozy (12), ale sjízdný nebo ještě lépe: Po tom mostě se dá či nedá s těžkými povozy jezdit. Jste mi zavázán nebo zaručen za to Vaší hlavou (15, 17) zní velmi drsně. Tázaný sice porozumí ihned aspoň tomu, co je pro něho nejdůležitější. Zůstane však na pochybnostech, co má zavázat a kolika rukama to má udělat. Řekněte mu raději: Ručíte mi za to osobně; svou hlavou — je tak neobvyklé a tak se těžko tomu názvosloví přivyká... Ihned vstaňte! nemusí být o nic laskavější než: Na raz vstát! (30), ale zní to rozhodně příjemněji.

Mám potřeba (str. 5, spr. potřebu) místo potřebuji zní příliš komicky, mám bolesti v žaludku (21) příliš tragicky, dejte mému koni pít příliš filantropicky, máme zde předevzítí připuzení potravin (31) příliš filosoficky.

Nebezpečně mírný je překlad věty: Alle Leute werden sofort darauf durchsucht. To přece není: Veškerý lid se vyšetří ihned na to (29), to jest: vyšetří se, dejme tomu, sociální a zdravotní poměry našeho (prostého) lidu, ale správně je: Všichni lidé (zadrženi nebo zatčeni) budou hned potom prohledáni anebo: U všech lidí bude hned potom vykonána prohlídka.

Autoru příručky Deutsch-Tschechischer Soldaten-Sprachführer nelze upřít snahu, aby vojáci při vši oprávněné a nepovolenosti vynucené přislosti jednali jako příslušníci velkého národa s důstojnou zdvořilostí. Hned v první řádce textu je u záhlaví »Allgemeine Redewendungen« pokyn, aby se hodně užívalo výrazu »Bitte-prosím«. Josef Vladyka

politika

Jan Albert:

Starosti Pavla Grekova

Ještě v polovině března dávali na moskevském Revolučním divadle hru »Pavel Grekov«. Byla už na programu od Nového roku a třeba svými uměleckými hodnotami nijak nevynikala nad běžný špatný průměr, byla daleko nejúspěšnější hrou roku.

Hrdinou hry je sovětský inženýr. Průměrný typ s průměrnou dávkou odpovědnosti ve věčných závoděch na splnění plánů a s průměrným osudem ruského člověka v těchto posledních letech: Jen o vlas ujde nebezpečím »čistky«. Jako tisíce jiných ředitelů, mistrů, mechaniků, dělníků je i inženýr Grekov obviněn orgány GPU ze »sabotáže«; jako tisíce jejich ostatních obětí je i náš hrdina nařčen n e p r á v e m — to jest, cítí se být nevinen. Je přesvědčen, že ne-

může za to, pokazily-li se stroje jeho oddělení. Prostě nebylo oleje, stroje se zavarily, když Pavel Grekov vždycky znova a vždycky marně žádal správu závodu, aby mu olej dodala. Ale příslušný rudý ředitel má v lepším pořádku svoji proletářskou babičku než inženýr Grekov a GPU je tedy ochotna vidět »nepřítele lidu« spíše v něm nežli v jeho představeném. — Až sem se obecenstvo zdržuje všech projevů. Pak se však na scéně začne Pavel Grekov bránit: bránit proti všemocné GPU! Ta se sama ocitá v defenzivě. Konečně, kde vlastně mají její orgány chytit »vinníka«? Půjdou-li na ředitele, ukáže jim svoje žádosti o přiděl oleje u vrchního ředitele; skočí-li na vrchního ředitele, vykáže se jim urgencemi u správy trustu; odtamtud by řetěz odvolávání pokračoval k průmyslové centrále a ke komisariátu, přeskočil by do naftového trustu, odtud do kompetence komisariátu dopravy a kde se tam má zatýkat? Nahoře v ústředí nebo dole v místních skladištích? Ne, ne, řetěz je nekonečný a stálou praxí GPU je prostě zachytit jeho nejbližší článek. Kdyby GPU filosofovala, mohla by říci, že je »spravedlivá« jako osud, jako náhoda, jako nevyočitatelný běh světa, kde také nejsou nejtěžší zkoušky souzeny vždycky právě těm, kdo by si toho nejvíce zasloužili.

Ale Pavel Grekov si troufá ozvat se proti této prozřetelnostní praxi: a publiku se tají dech. Na schůzi buňky se Grekov nechce »kát«, odmítá všechna obvinění, obviňuje sám... orgány GPU, dokazuje na schůzi jejich »škůdnictví« — a vyhrává! Buňka mu dává za pravdu, »nepřítelem lidu« není hodný inženýr, nýbrž zlý čekista, ten zmizí v propadlišti spravedlnosti a Pavel Grekov dostane řád. Opona padá v orgiích potlesku.

Obecenstvo tleská nadšeně, radostně, osvobozeně. Neboť sál je při každém představení nabit Grekovy nebo skoro-Grekovy, lidskými články nelidského řetězu odpovědností, články, jež také nemohly být nikdy jisty, kdy se octnou mezi koly čistky. Teď, když mohli vidět na oficiální scéně, že se jim dává za pravdu; když mohli na veřejném představení slyšet slova, jaká se ještě do nedávna nesměli odvážít říci ani před důvěrným přítelem — teď si konečně, konečně mohli oddechnout: éra čistky je u konce. Hra toho byla důkazem.

Po čtyřech letech! Na scéně ovšem nesměl Pavel Grekov připomínat všechno, co se v té době stalo; ale tisíce Grekovů v hledišti mělo za vyprodaných večerů právě to na mysli, když tleskalo svému hrdinovi. Když je na jevišti sražen vyšší spravedlností nepatrný čekista, tleskali vlastně pádu kdysi všemocného Ježova.

Ten vystřídal Jagodu, když tento šéf GPU odešel loni v březnu za všemi svými oběťmi, jichž nebylo málo od 1. prosince 1934, kdy atentát na Kirova dal signál k zahájení největší čistky v sovětské historii.

Všichni objektivní návštěvníci SSSR v posledních letech se shodují v ličení jejich neutěšených následků. Kde jí měl být zachráněn m a t e r i á l »socialistického budování«, byl jí ve skutečnosti jen ničen d u c h budovalců, duch iniciativy a aktivní spolupráce všech. Na konci »očistného« řádění konstatoval Walter D u r a n t y, dlouholetý dopisovatel londýnského »Spectatora« v Moskvě:

»Desorganisovala-li čistka všechno plánování, není těžko si představit, jaké byly její následky na výkon a disciplínu v průmyslu. Nešlo jen o zmatek, vznikající náhlým, jinan leckdy zdravým odvoláním vedoucích osob, nýbrž především o všeobecného ducha neklidu a strachu před odpovědností. A nevěděl-li nikdo od ředitele po mistra, co se po něm žádá a čeho se má vystríhat, aby se zítra neoctl v pasti, do níž už tolik jiných upadlo, jak bylo ještě vůbec možno udržet pracovní výkonnost a pořádek u prostých dělníků? Statistiky ukazovaly každý den znovu, jak tím trpěla celá výroba.«

Výjimkou byl stav zbrojního průmyslu a duch armády. Zahraniční korespondent, jenž žil v Moskvě od dob občanské války, napsal o tom v těchto dnech velmi zajímavě:

»V občanském průmyslu SSSR se ostatně ani neočekává vysoká kvalita, má-li při tom stát zaručen svůj vysoký zisk. Kromě toho není zde těžko skrýti před dohlédacími instancemi zboží špatné jakosti. Ale ve zbrojním průmyslu je tomu docela jinak. Koupí-li si prostý občan ve státním podniku hůl ze špatného dřeva, jednoduše ji zahodí a nejde si stěžovat úřadům. Čím méně má s nimi co dělat, tím lépe, říká mu jeho zkušenost. Jinak to vypadá v případě dělostřeleckého výboru, přejímajícího nové dělo ve zbrojovce. Jeho členové nemají nejmenšího důvodu, proč by se měli vydávat nebezpečí, že budou zastřeleni, kdyby na sebe vzali odpovědnost za převzetí děla špatné jakosti. Připustíme však pro okamžik, že tento výbor by mohl býti podplacen. Přijme tedy defektní dělo a odešle je někam do posádky. Dělo se dostane — řekněme — na mandžuskou hranici. Tamní velitel baterie nedbá ani za groš o ředitele zbrojovky XYZ na Urale, kterého nezná a s nímž se nikdy neseťká. Ohlásí ústřednímu dělostřeleckému výboru v Moskvě, že to a to dodané dělo nemělo předepsanou jakost. Oheň je na strážce a ředitel zbrojovky i páni z podplaceného výboru si v něm těžce popálí prsty. Věru, není radno dodávat brak armádě, miláčku vládců sovětského Ruska.«

Dobrá; ale při tom všem byla rudá armáda snad jedinou armádou současné doby, kde se objevilo tolik »zrádců« až v nejvyšším velení; a byla zcela jistě jedinou armádou, kde se sáhlo k prostředkům tak drastickým. Náš svět žije příliš horečně, než aby ho dnes ještě zajímalo, zda byli Tuchačevskij a spol. opravdu vinni; tím více ho zajímá, zda bylo možno nahradit popravené nejschopnější generály. Vojevůdcové nerostou jako houby po dešti a mezery v »pročištěných« štábech nelze vyplnit povýšením subalterních sil. Historiky bude jednou zajímat otázka, jaké byly skutečné příčiny loňské čistky v rudé armádě; nás dnes mnohem více zajímají její následky. Pokud jde o následky, jež se bezprostředně dotýkají nás samotných, můžeme dát zase slovo už citovanému W. Durantymu: »Lze se domnívat, že důsledky čistky zmenšily u Rusů chuť dostati se do většího konfliktu.«

Vskutku, to se lze právem domnívat. Neboť ve dnech, kdy se to v Evropě jen hemžilo ultimaty, kdy je podalo sousední Polsko i neveliké Maďarsko, nesašlo Rusko k témuž prostředku, který by byl hodil jeho meč na váhy. Zůstalo raději stranou, jako zůstává stranou i dnes. Od popravy maršála Tuchačevského vede tak linie logického vývoje k odstranění Litvinova. Výsledky se tu sbíhají k jedinému bodu: rudá armáda je na západě dnes jen nástrojem obrany země, sovětská zahraniční politika má tu dnes jen obranné cíle — sovětské Rusko není a k t i v n í m činitelem evropské politiky.

Pavel Grekov má jiné starosti.

V jeho zemi se často vyslovuje heslo »Kdo nepracuje, ať neji a nevládne.« Sovětské statistiky hlásají, že u nich není těch, kdo nepracují — ani nahoře, kde je jinde několik desítek tisíc »vykořisťovatelů«,

ani dole, kde jsou jinde miliony nezaměstnaných. Není tu prý ani těch, kteří nejedí a podle slov stalinské ústavy tu — zcela důsledně — není ani těch, kdo by nebyli zúčastněni na vládě.

Co se týče Pavla Grekova, této ústřední postavy čnešního Ruska, ten zajisté pracuje, třeba méně tvrdě než dělník nebo kolchozník. Pavel Grekov — pochopitelně — také jí, a jí lépe a víc, »žije lépe a veseleji« nežli dělník a kolchozník. Ale pokud jde o vládu — v l á d n e Pavel Grekov?

Určitě na něm leží jedno břemeno vlády: její odpovědnost. Pavel Grekov je odpověden za splnění plánů v závodě, na dole, na trati, na kolchoze. Má také jednu výhodu vládnoucích: jejich společenské privileje. Pavel Grekov má slušný byt o několika pokojích a dobrou stravu, má nárok na příjemnou dovolenou, nárok na vyšší vzdělání svých dětí. Ale to je tak asi všechno. J a k é budou plány, které bude muset plnit, o tom se rozhoduje nahoře bez něho; bez něho se nahoře rozhoduje i o tom, jaká bude jeho odměna — nebo jeho trest.

Podle toho vypadají starosti Pavla Grekova. Jsou to starosti »budovatele socialismu v jedné zemi«. Nemají už nic společného s kosmopolitickým pathosem revolucionářů. Ve svém čistém límečku, s pečlivě upravenou vázankou Pavel Grekov už nečítává knížky o hrdinských činech partyzánských otrhanců, kteří kdysi velmi iniciativně zkoušeli pod Varšavou hroty svých bajonetů, jak uzrála situace v Evropě. Tleskává ovšem nadšeně na přehlídkách rudé armády, ví, že může postavit do pole osmnáct milionů vycvičených mužů, vyzbrojených od pušky až k tanku a letadlu ve zbrojovkách sovětského Ruska, třetí největší průmyslové země světa. A nevěnuje příliš pozornosti tomu, co se to vlastně změnilo v textu přísahy jejich vojáků, kde d ř í v e stávalo: »Jsem vždy připraven bránit SSSR před každým nebezpečím a bojovati za SSSR, za socialismus a za bratrství národů, nešetře svých sil ani svého života« — a kde stojí d n e s: »Jsem vždy připraven brániti svoji vlast nešetře své krve ani svého života, abych dosáhl úplného vítězství nad jejími nepřáteli.«

Pavel Grekov čítával kdysi ve svých novinách resolute, přijímané po Evropě a Americe »na obranu SSSR«. Snad při svých domácích starostech s plánováním ani pořádně nezpozoroval, jak těch resolucí v posledních letech ubylo. A ti, kdo pro ně tehdy hlasovali, si snad také ještě neuvědomili, jaké důsledky má dnes p r o n ě tato velmi jednostranná politika »obranu SSSR« — v době, kdy věru není nejaktuálnějším problémem světa.

Už celý měsíc nečetl Pavel Grekov ve svých žurnálech vlastně nic o moskevských vyjednáváních sira Williama Stranga. Za hranicemi jeho země sledují je stamiliony, v tisku všech ostatních národů jsou o nich třikrát denně zprávy a den co den dohady a komentáře. Pro Pavla Grekova se zprávy o nich skoro vůbec nevydávají — a komentáře? Posledním byl Ždanovův komentář v »Izvěstijích«, který sám potřebuje komentáře.

Vyslovuje se v něm přesvědčení, že Anglie nemyslí svoji obklíčovací politiku vážně a že se připravuje k »druhému Mnichovu«. Čím byl pro Moskvu p r v n í

Mnichov? Ranou pro její velmocenský prestiž, to je příliš jasné. Ale nejen to. Moskva se znovu poděsila starého přízraku: co kdysi napovídalo Locarno, co naznačovala Stresa, co se rýsovalo v perspektivách »bloku čtyř«, to se náhle konkrétně objevilo na mnichovské konferenci. Ovšem jen na chvíli; neboť brzy se ukázalo, že to vlastně nebylo tak zlé — pro Rusko. »Ať už to bylo jakkoli — píše W. Duranty — faktem zůstalo, že Evropa po Mnichovu byla rozdělena ve dva tábory, což Rusy příjemně zbavilo jejich staré mýry ze sjednoceného kapitalistického útoku na SSSR.« Po počátečním úleku se Moskvě pak tím spíše mohlo zdát být vrcholem politické moudrosti co možná udržet pomnichovský stav v Evropě: Litvinov musel odejít a Molotov nespěchá.

O »druhém« Mnichovu se Ždanov vyslovil poněkud diplomaticky čili velmi nejasně. Potřebný výklad se nám podává z druhého konce světa, ale z téže fronty, z Nového Yorku, kde stalinský orientovaná revue »The new Republic« napsala 31. května:

»Nebude-li při anglo-sovětském vyjednávání přijata cena Moskvy, pak Molotov patrně nastoupí cestu izolacionistické neutrality. Porážka Francie a Velké Británie by byla stejně nebezpečná pro SSSR jako pro Ameriku. Byla by však menším nebezpečím, než kdyby se SSSR zapletlo do velké války, zatím co by Chamberlain a Daladier desertovali na druhou stranu. Jsou dvě alternativy: sovětské uváznutí v Chamberlainově pasti nebo sovětská izolace. Tato izolace by měla za následek porážku Anglie a Francie. Není proč vésti války, jež jsou rozhodnuty ještě dříve, než začaly. Downing Street raději zase vykoupí mír, tentokrát na útraty Polska, Rumunska a Francie.«

Menší nebezpečí pro Sovětský Svaz je — zůstat mimo každý velký evropský konflikt: tedy je to pro SSSR nejsprávnější politika. Takto bez okras definována se ovšem nijak zvlášť nevyjímá; tedy se ruská diplomacie a žurnalistika stará o její vhodné zkrášlení. Podezírám hned předem Anglii a Francii, že by v příští válce desertovaly — tedy co se s nimi vůbec spojovat? Oficiósní »Journal de Moscou« napsal už 4. dubna, jen několik dní po polské mobilisaci: »Je známo, jak Polsko jednalo v září 1938. Otázka nyní je, zda se jeho politika od té doby vskutku změnila, zda svůj nový kurs myslí Polsko opravdu vážně.« Tutéž otázku opakoval moskevský tisk od té doby na všechny možné adresy, francouzskou, anglickou, tureckou, rumunskou; vskutku, opakoval ji tak často, že se sama sebou vnučuje ještě i poslední otázka v téže řadě: a myslí to vážně — Sovětský Svaz? Průtahy v moskevských jednáních tomu věru nenavědčují.

A Pavel Grekov je spokojen. Šéf jeho politiky jede teď nejspíš na Kavkaz. Pavel Grekov se také chystá někam na dovolenou, i když to nebude zrovna do mondenního Suchum Kale. Až si tam potom přičají rozevěře svoji »Večorku«, doví se o splněných a nesplněných plánech, o postupu žní, o sensačních »našich dostiženíach« na frontě umělého líhnutí kuřat. Dočte se také dost a dost o bojích na mandžuských hranicích; neboť zahraniční sovětská politika se nyní obrací čelem k východu, kde se jí po dvou letech japonsko-čínského válčení zdá, že smí vystupovat s důrazem, jaký se může opírat o její vlastní neopotřebované síly. Ale v prázdninové náladě se snadno přehlédne pár rádek o nějakém tom přístavním městě, jehož osud nás taďy zajímá.

Pavel Grekov odloží noviny a zapálí si papirosu. Vzpomene si na svůj vzdálený úřad, usměje se nad příjemnou představou, že se už — až na další — nemusí bát žádné čistky. Naopak, snad dostane k 7. listopadu přidáno. Myslí na daču, jakou má jeho rudý ředitel, sní o řádu, který by snad mohl letos dostat. Stalin mluvil o kaštanech, které nechce za jiné tahat z ohně: to překrasno zkasal ljubimyj vožd«, to mluvil Pavlu Grekovu z duše.

Neboť Pavel Grekov, ústřední postava Stalinova Ruska, je — třeba ani nezná ten cizí výraz — přesvědčeným izolacionistou.

Literatura a umění

Arnošt H u b e r:

Básnictví nového Německa

Svět pochopil to, co se v Německu stalo od roku 1933 především proto tak pozdě, že nevěděl nic o tom, co bylo v Německu před rokem 1933. Snad věděli současníci údobí Ludvíka XVI. kolem roku 1785 o Francii právě tak málo, jako současníci Výmarského Německa r. 1930 věděli o této zemi. Revoluce přicházejí z hlubin, vybuchují náhle a živelně, ale dříve než se země zvlí a sopky vyvrhují lávu, prozrazuje chvění půdy, že se blíží přírodní katastrofa. A přes to si většina nevšímá těchto příznaků. Svět posuzoval Německo před r. 1933 podle zcela bezpodstatných příznaků. Viděl říšský sněm, strany, demokratický tisk, viděl velká židovská a liberální nakladatelství a divadla, viděl velká vydání Emila Ludwiga a Remarquy, slávu Maxe Reinhardta, četl kritiky Alfreda Kerra, četl »Weltbühne« a »Tagebuch« a myslil, že to všechno je Německo. Ve skutečnosti už r. 1930 reprezentovala tato jména a tyto jevy pouhou menšinu, více a více od živoucího národního těla se oddělující vrstvu, jejíž kultura neměla nic společného se šedesátimilionovým národem, především nic s myšlením a cítěním mladé generace. V této době už rostlo nové Německo.

Přelom v německém myšlení lze pozorovat dokonce už před válkou. Německé hnutí mládeže nebylo ničím jiným než předvojem německé revoluce. Německá mládež, která kolem roku 1910 revoltovala proti vnitřní prolhanosti měšťanské civilizace, proti mrtvým formám společenského života, proti dekadenci, sociální neodpovědnosti, proti povrchnosti a bezduchému formalismu, která žádala novou výchovu, která vypověděla válku svým rodičům, státu a kultuře, už tehdy napsala na svých praporech téměř všechno, co se po válce vrátilo jako politické heslo. A právě tak jako v Itálii existoval před válkou literární předvoj budoucí revoluce — futuristé — tak i Německo mělo před válkou své literární rebely. Revoluční proud — sice znetvořený snobismem — vynořuje se asi r. 1910, jsou to expresionisté, především skupina kolem »Aktion«, k níž jednu dobu patřil nynější vedoucí muž německého spisovatelstva Hanns Johst.

Roku 1913 sněmovala německá mládež na Hohenmeissneru. Její program byl revoluční a odvážný, ale nejasný a neurčitý. Rok po tom vynutila si válka velké rozhodování. Statisíce mladých lidí z vysokoškolských škamen, od pultů a z dílen hlasili se jako dobrovolníci. Pět armádních sborů, složených téměř zcela z mladých dobrovolníků, poslalo velitelství na podzim 1914 do Flander. Pluky německé mládeže vykrvácely v útoku na Langemarck, se zpěvem se vrhaly proti nepříteli, nesmyslně útočily proti jeho dělům. Langemarckská oběť se stala od té doby symbolem nové německé mládeže. Romantika Hohenmeissneru zmizela, byla pokropena krví mládeže u Langemarcku. Ale

Ideologicky lze zaznamenat nepřetržitou linii od Hohenmeissnerů až k flanderským bojištím.

Všechno, co z této mládeže zbylo, všechno co přežilo peklo u Verdunu, a šiléné umírání na Sommě a bitvy r. 1918 vrátilo se na podzim německého nešťastného roku do proměněného Německa. Všechno se tu změnilo, nic neplatilo, co platilo roku 1913. Ale změnilo se to k lepšímu? Odpovídalo Německo z listopadu 1918 obrazu toho Německa, které spatřovala mládež z Hohenmeissneru v oblacích, která roku 1914 připínala si na hrud' odznaky dobrovolníků?

Nikoli. Bylo jim právě tak cizí a právě tak nenáviděné, jako Německo, které zaniklo. Ovšemže vedoucí postavy staré doby, sociální představitelé padli, císař Vilém uprchl do Holandska právě v hodině, která byla pro zemi nejtěžší. Fešácký poručík, gardový důstojník zmizeli, důstojníci, kteří ovládali německou armádu od r. 1914, neměli s karikaturami ze »Simplicissimu« nic společného. Vousatí profesoři, hospodští politikové a maloměstští šosáci dohráli svou úlohu. Kdo však vládl, kdo vítal vracející se válečníky, kdo utvářel nové Německo? Vedle sněmovních řečníků, kteří dokázali svou neschopnost k jakémukoliv činu a jakémukoliv vedení již za války, seděli za zelenými stoly bodří odborářští byrokrati bez vzletu, odvahy a myšlenky. Pokud byla tato nová vedoucí vrstva poctivá, chyběl jí jakýkoliv vzlet a pokud se pohybovala, chyběla jí jakákoliv poctivost.

Struska polní armády, zbytky ročníků 1890 až 1910 byly příliš slabé, příliš chudokrevné, příliš zmrzačené, aby se dovedly ujmout kormidla státu. Německá republika 1918 zvítězila v politickém a duchovním vakuu, stará vedoucí vrstva deserovala, nové zde ještě nebylo. Přešel celý lidský věk, než si válečná generace získala posilu v mladých dospívajících ročnících z roku 1906 a než se odhodlala k úderu na Německo. Prozatím nemohla dělat nic, jenom se soustřediti, připravovati a uchovávat to, co bylo dřív v naději a vůli k novému počátku.

V tomto vývoji mají tři data význam: Hohenmeissner, Langemarck a 28. června 1919, den, kdy vyslanci německé republiky musili ve Versailles podepsat diktát vítězů a kdy Moeller van der Bruck založil v Berlíně »Juniklub« (Červnový klub). Tím vstupuje revoluce ze stadia snění ve stadium akce. Vedení přechází brzy na politiky, ale básníci hrají dále velkou úlohu.

Hledáme-li dnes literární prapočátky německého dnešního básnictví, jehož sociologické postavení jsem se pokusil nakreslit, musíme stále znovu klásti na vedoucí místa dvě jména: Richard Wagner a Friedrich Nietzsche. Teprve jako jejich nástupci vynořují se jména jako Stefan George nebo Moeller van der Bruck. Wagner a Nietzsche s počátku přátelé, později hořce rozkmoření protagonisté zapadajícího XIX. století, jsou nejsilnějšími vzory století XX. A toto století XX. pokouší se oba soupeře znovu smířit. Vyškrtává z Wagnera právě to, co mu Nietzsche nikdy nedovedl odpustit, totiž návrat do křesťanství, a ponechává si jeho romantickou mytologii, naopak vynechává u Nietzscheho vše, co bylo na samotáři ze Sils-Maria dekadentního, francouzského a sensibilního. XX. století uchvacuje ho z heroické stránky, ale potřebuje ho, neboť Nietzsche – to je most k Středověku, na jih, do latinského světa (právě jak Stefan George) a německá revoluce není ve své tendenci omezena na hnutí čistě německé, nýbrž usiluje duchovně a politicky o evropskou úlohu. Velké programové dílo Moellera van der Brucka končí slovy, která právě dnes v rozhodujících sporech mezi Německem a Anglií působí přímo prorocky: »Germány jsme byli, Němci jsme a Evropany se chceme stát«.

Tematicky byl válečný zážitek ve středu pozornosti německého básnictví, které se váhavě rozvíjelo kolem r. 1920 a ku sklonku desetiletí stalo se širokým proudem, oplod-

ňující život národa. Válka, jako začátek přelomu, obrození, revoluce – to je téma, které třeba u Franze Schauweckera, zní už v názvu jeho velkého válečného románu »Pozdvížení národa« (Aufbruch der Nation). Je to velmi rozšířený omyl všech těch, kteří znají jen jednu stranu německé válečné literatury, která jim byla předkládána v levicovém tisku, že válečné romány mladých Němců válku zkrašlují, idealisují a romantisují. Pro výslovně »pacifické« a liberální válečné romány Remarqueovy, Rennovy a některých jiných, jejichž knihy nikoli náhodou vycházely v nakladatelstvích, jimž patřil i velký levicový tisk, se dělala taková reklama, že je cizina považovala za jediné realistické. Je to docela nesprávné. Schauwecker, Dwinger, Beumelburg, Jünger nelíčí válku romanticky, nezkrášlují ji. Snad není jiného epického díla, které by líčilo nadlidské hrůzy fronty takovou sugestivní formou jako Schauweckerovo »Pozdvížení národa«, zde se nic nezkrášluje, nic se nezatajuje, mládeži, která nezažila válku, se nepředkládá barvotisk romantického boje rytířů. Válka je zde líčena barvami apokalypsy, jako něco nepochopitelného, jako zážitek, který nemůže pojmout lidská duše, kterým nemůže nikdo projít, aniž se nezmění. Rozdíl mezi touto a liberálně-demokratickou válečnou literaturou záleží v něčem jiném. Kdežto u Renna a Remarquea tyto hrůzné zážitky jsou bezsmyslné, hromada špíny a krve nemá hlubší smysl, než leda ten, že se poznají a opraví politické omyly, hledají revoluční Němci hlubší smysl války a porážky. Nejjasněji to zní v závěru Schauweckerova románu. Student dobrovolce, který prožil ty čtyři léta, říká tady:

»... Teď mne zas něco napadá. Nelze to dnes říci hlasitě, protože to není pro každého. Nevěřím, že velké neštěstí je beze smyslu a bez viny. Má to určitě smysl a oprávnění, že jsme prohráli tuto válku. Svět by se mi zdál šiléným, kdyby to bylo jinak. Musíme jednou vypátrat, proč jsme prohráli válku. Protože jsme sami byli vinni, protože jsme byli plni prázdnoty, náročnosti, vnějškové moci, rozdvojení národa, pouhého biflování, nadprávi, povrchnosti, nesamostatnosti, programu, který už předem byl ve všem – ach, bože, tolik, tak strašně mnoho toho je! Kde byli Bedřich a Bismarck a velcí panovníci německého středověku? Kde?! Ne, ne – nemíním pouhé skutky, míním – slyšíš? – to, co ty skutky umožnilo, velikost, hloubku, sílu těchto mužů, šíří jejich obzoru, ráznost jejich rozhodnutí, dobro v jejich hněvu... Všechno bylo pryč! Ale teď můžeme konečně začít od začátku, osvobodit to, co chce žít, ale nenarodilo se ještě! A proto nelituji, že jsme prohráli válku.«

Učinil přestávku a pak řekl tichým a pronikavým hlasem: »Musili jsme ztratit válku, abychom získali národ.«

Táž nálada panuje v knize o Verdunu od Edgara Maasse, která byla napsána dvacet let po hrozném krvoproliť, v románech Edwina Dwingera »Mezi bílými a rudými«, »Armáda za ostatním drátem«, »Voláme Německo«, »Bezejmenné vojsko«, »Poslední jezdcí«, »A Bůh mlčí?« atd. Vyznačuje romány Wenera Beumelburga »Skupina Bosemüllera«, »Bubnová palba kolem Německa«, Beumelburg přechází k otázkám poválečným »Německo v řetězech«, aby se nakonec v četných historických románech a novelách dotkl problémů, které vzušovaly německý národ kolem r. 1930: Prusko a Rakousko, sever a jih, Bismarck a Vilém II., římský katolicismus a reformace. Ernst Jünger (»V ocelové bouři«, »Oheň a krev«, »Boj jako vnitřní prožitek«) patří svými epickými a sociologicko-filosofskými spisy rovněž sem. Jestliže už Dwinger svou románovou serií »Sibiřský deník« obrátil pozornost Němců z Evropy do toho dálného světa, který byl objeven válkou, zajetím a bojem s novými mocnostmi v Rusku, pak kniha Hanse Grimma »Národ bez prostoru«, která vyšla 1926 a měla úžasný úspěch, rozšířila maloněmecký obzor do světových dálek. Zde se stal název románu politickým heslem, a dnes se neví, co bylo dřív, heslo nebo román.

Je zajímavé pro německé básnictví poválečné doby, že většina básníků, epikové, právě tak jako dramatikové a

lyrikové, jsou súčasne politickými a filosofickými spisovateľmi a prispívali k tomu, aby nemecký tisk a politické spisy nabyly nové tvárnosti. Toto básnictví má jasný prorocký charakter, ohlašuje prichádzajúci, budí, bubnuje. Vojenský symbol bubnu a vlajky se stále vrací. Heinrich Anacker napsal svazek veršů »Buben«. »Tri hvězdy září: Čest, svoboda, mír!« prohlašuje Anacker v jedné básni a shrnuje tak v jednom verši všechno, co je politickým cílem revoluce. Mír ovšem není možný bez boje a bez obětí. Stále se vrací myšlenky o souročenství, obětí, a o smrti Neznámého vojína revoluce a války:

»Wenn einer stirbt, wenn einer fällt,
Geht kalt ein Schauer durch die Welt;
Aufrauscht ein ewig' Heldenlied:
Auch du musst mit in Reih' und Glied!«

Nad veľkým umíráním, nad milionovou žatvou smrti na válečných poliach, nad pomínutelností jedinca, jenž ničím není v moderním světě, stvořeném z techniky, rekordů a kolektivismu, nad vším tím stojí vroucí víra ve věčnost národa, souročenství, rasy, druhu. Tak v rásných verších Martina Damsse:

»Das ist uns allen
Wie ein Gebet:
Wir mögen fallen,
Die Fahne steht.
Wir mögen vergehen
Namenlos —
Deutschland muss stehen,
Ewig und gross.«

Anebo u téhož básníka:

»Menschen gehen dahin,
Denkmale stürzen und Stein,
Namen begräbt der Sand
Und sie erlöschen bald —
Doch in den Helden lebt
Ewigen Volkes Gestalt.«

Stále je tu pocit odpovědnosti za veľký celek, za společnost. Ludwig Finckh píše:

»Deutschland wird fragen:
Was hast du um mich getan?
Was ging ich dich an?
Was hast du für Frucht getragen?
Hast du mich wie eine Mutter getragen?
Deutschland wird fragen.«

Hanns Gottschalk pje v cizine píseň touhy po domově:

»Und du sagst zu mir,
Und ich sage zu dir,
Und die Winde tragens ins Land hinein:
Deutschland...
Da drüben ist Deutschland!«

Od vojáckého, od úderu bubny v rytmu pochodového zpěvu táhnou se stejné motivy všemi formami lyrické tvorby až k hymně, k těžké ódě, na příklad v »Písni« Herberta Menzelse:

»Deutschland, eiliges Deutschland,
Du von den Sternen umkreist,
Deutschland, eiliges Deutschland,
Dein Schwert in die Ewigkeit weist.
Deutschland, dich würden sie träumen,
Könntest du jemals vergehen,
Weit über Zeiten und Räumen,
Immer als Glanz wirst du stehen.«

Tato generace zcela vědomě považuje sebe za nositele úžasného přelomu. Lyricky nadaný Franz Höller, který jako i jiní sudetskí Němci má značnou účast na tvoření nových forem, básní:

»Wir tragen die Wende,
Kameraden der Zeit!
Dass sie sich vollende,
Stehn wir nun bereit.«

Snad nejpůsobivějším dokumentem a v jistém smyslu nejzralejším plodem německé lyriky tohoto druhu je malá sbírka, uveřejněná Baldurem von Schirachem »Píseň věrných« (verše nejmenovaných členů rakouské Hitlerovy mládeže z doby pronásledování). Nikdo nezná autory těchto básní, které byly poslány jako dar ilegální rakouské Hitlerovy mládeže Schirachovi.

Stranou této politické lyriky existuje jistě i dnes citová, nikoli pochody a boj, nýbrž vůbec lidské opěvující lyrické básnictví. Světovým názorem katolicismu vázaná Ruth Schaumann, Rakušan Josef Weinheber, sudetský Němec Emil Merker mohou tu být uvedeni jako příklady, nikoli jako úplný seznam. Rovněž by mohl tu být pojmenován Binding, jehož tvorba se ovšem více schyluje do politiky, snad jako vypravěč i Blunck.

V epice odpovídá postava Hansa Carossy tomuto klasicke zabarvenému směru soudobé literatury. Rovněž Erwin Quido Kolbenheyer musí být zaznamenán v této souvislosti.

Tou měrou, jak německá revoluce přešla ze stadia boje a příprav k uskutečnění a výstavbě, měnila se i tematika německé literatury. Charakteristickým příkladem tohoto nového směru je nositel národní ceny roku 1939 sudetský Němec Bruno Brehm. Brehm je mistrem »vyprávění« v úzkém slova smyslu, tedy onoho druhu epiky, který patří mezi román a novelu, básnicky utvářené zprávy, nejobjektivnější formy epiky. Velká trilogie o světové válce, nebo spíše o zániku habsburského císařství, za kterou Brehm dostal cenu, není pořadím tří románů, nýbrž každý z nich je svazkem povídek, spojených sice hlavními osobami a historickým průběhem událostí, ale každá z těchto povídek je klasicke zprávou o jedné události. Jsou to knihy Apis a Este, To byl konec a Ani císař ani král. První — který vyšel i česky — vyzdvihuje z úžasného množství historických zjevů z roku 1914 pouze dva, v nichž se ztělesňuje epocha: Františka Ferdinanda — Este, posledního mocného představitel starého konzervativního světa habsburské císařské myšlenky a katolického západu, a plukovníka Dragutina Dimitrijeviče jako ztělesnění vzestupných sil, nacionalismu, který se stal náboženstvím revoluce, bojovného fatalismu. Oba hrdinové skončí tragicky, nositel k smrti znalého starého světa od kulky vraha, kterého poslal rebel, a rebel sám jako nekompromisní ničitel shoří ve vlastním ohni. Druhá kniha Brehmovy trilogie líčí v řadě povídek, z nichž každá je jako mistrovské dílo uzavřena, rok zhroucení, mezi brestlitovským a versailským mírem. Ani císař ani král pokouší se vysvětlit tragiku posledního vládnoucího Habsburka jako projev hlubokého historického smyslu, jako bezdějný protest pozdního dědice proti zániku jeho rodu. Po této trilogii sáhl Brehm ještě hlouběji do národních dějin. Šťastně zkouší svůj talent na velké látce z rakouského pozdvižení z roku 1809 (»Příliš brzy — příliš pozdě«) a v poslední době na události z novodobých dějin Hrozného koně.

Jak velká je náchylnost k této, do jisté míry nové umělecké formě, která se značně liší od historického románu starého stylu, jak od romantického Waltera Scotta, tak i od profesorského románu Dahnova, Ebersova a Wolffova, ukazuje okolnost, že takový známý autor jako Frank Thiess náhle opouští pole společenských románů a píše v epojeji Čušima o plavbě a boji »baltického loďstva« ruského námořnictva v roce 1904 a 1905. Anebo Fritz Reck-Malleczewen, nadaný autor pololiterárních, polosensačních románů, píše příběh Jana Bokelsova, novokřtěnského krále Münstru. Do této kategorie patří kniha Eckardta von Naso o Moltkovi, poloromán, polobiografie.

Nechceme tu vypočítávat jména, nýbrž mluvit na základě typických zjevů o formách a směrech soudobého německého básnictví. Proto můžeme ukončit projednání epiky zjištěním, že vedle hojného bohatství politických a názorových knih, historických románů a básnických ztvárněných reportáží je velký nedostatek moderních společ-

ských románů. Od té doby co vymřel úspěšný žánr sociálních románů, jak je pěstovali Hans Fallada (Občánku, co teď, Vlk mezi vlky) a jiní – a vymřel tento žánr z jednoduchého důvodu, že není nezaměstnaných ve starém smyslu, a není problému bídy a sociální nouze – chybí látka a zájem o velký román, který by líčil společnost. Souvisí to s tím, že všechno je v pohybu, v procesu tvoření a růstu. Společenský román téměř vždy líčí hotový, většinou dokonce zapadávací svět (Balzac, Zola), i estetickému románu ve stylu Wildeově nebo Maupassantově nedostává se v novém Německu zájmu, a idyle, která je vlastně přiměřená německé próze (Gottfried Keller, Stifter, Storm) je ovzduší revolučního dynamismu ještě méně příznivé. Proto ovládají v Německu úsek knižního trhu, věnovaný velkému společenskému románu, pořád ještě Angličané a Američané.

Rovněž i v oboru dramatu není velkých děl, důstojných epochy. Nejvýznamnější pochází i zde z doby bojů. »Thomas Paine« Hannse Johsta se právem hraje velmi často, »Schlageter« téhož autora má sílu a vzlet. Přítomná doba přináší mnoho děl, i dobrých, ale osobnost, rozhodující v kulturních záležitostech, ministr Goebbels, nejednou vyzýval autory, aby byli odvážnější, aby tvořili živé, soudobé, opravdu dramatické divadlo. Na jevišti panuje velkou měrou historická látka a téměř epická forma. Ovšem, musí se tu uvážit, že vůbec prožíváme kritickou dobu v divadle, které se ještě nevyrovnalo s problémem filmu, s nímž se často stýká. Jsou významná historická dramata, žel málo známá. Jsou to především pruská dramata Rehbergova, Moellerova »Frankenburger Würfelspiel«, Bethgeova »Rebellion um Preussen«, Lützkendorfova »Alpenzug«, Kolbenheyerova »Rehoř a Jindřich«, Müller-Scheldsova »Listopadová balada«. Ale právě tak jako v epice je málo dramatiků, kteří se zabývají soudobými tématy. Mohl by být pojmenován Richard Billinger, alpský Němec, a Heinz Ortner. Veselá lidová hra, selská komedie, fraškovitá maloměstská komedie našly úspěšné a nadané autory. Jsou to především Lippl (»Die Pfingstorgel«) a Hans Fitz (»Der Frontgockel«).

Je pozoruhodné, že spisovatelé, kteří zůstali z doby předválečné – zůstali tělesně a také duchovně – dnes mnoho neznamenají. Gerhart Hauptmann se ještě hraje a je vážen, ale stojí v pozadí. Thomas Mann je ve vyhnanství a vládnoucí kritika ho odmítá jako dekadenta, o politické kritice jeho chování ani nemluví. Co má význam a jméno, patří mladé generaci. Její básnický původ byl už vysvětlen: zrodila se v prožitcích války a revoluce. Lyrika a bojovný román jsou na značné úrovni, historická povídka našla nové formy, historické drama má hodnotná díla. Německému básnictví nedostává se klidu a rozvahy, je ještě příliš proniknuto žarem boje, aby mohlo zivářovat současnou dobu, přítomnost. Jenom v dějinách může hledat odraz současnosti. Nesmí se ovšem v každém historickém románu hledat odraz přítomnosti. Útěk do historicismu má ještě jednu příčinu: hledání kontinuity, původu, souvislosti. To dělá každá revoluce, aby za uhanění kupředu neztratila půdu pod nohama. Angličané hledali kořeny své revoluce v starém Zákonu, Francouzi v římské republice, Němci u středověkých císařů, v Prusku a v Rakousku.

Právě zde je třeba si všimnout účasti pohraničních Němců na obrození literatury. Sudetští Němci jsou v německém básnictví zastoupeni četnými jmény a jsou v hodnými talenty, rovněž značně Východní Marka, sedmihradští Němci a východní části říše. I v tom je do jisté míry ohlas politických událostí. Neboť zahraničně-politicky znamená totiž německá revoluce především odvrát od pohledu po staletí upřeného na západ, a pokus Němců vypořádat se s problémy Východu. Tato okolnost znovu přivedla do popředí německé východní kmene, které od dob Turků nehrály politické úlohy a od dob Herderových neměly ani velký duchovní úkol.

Miroslav Míčko:

Češství Mánesovo a Alšovo — a jiných

Myslím-li na Mánesa, vidím jej vždycky, jak v propukajícím šílenství bloudí po šumavských lesích a hledá žlutou divokou růži. Zdá se mi, že nic tak nevyjadřuje jeho nehlubší bytost, jako toto nostalgické gesto, nic nevystihuje lépe tohoto chimérického poutníka, somnambulního hledače ideálu, zajatce touhy a snu. Nad vstupem do země Mánesovy by mohlo stát jako nad branou do vlasti všech romantiků: Moje království není z tohoto světa. Je cizincem na této zemi. Aristokrat duchem a chováním i přirozenou noblesou své povahy, je cizí ve společnosti aristokratů svým rodem, je cizí mezi umělci výjimečností svého nadání i svým grandseigneurstvím, jež si vynucuje odstup a pro něž mu jeho druhové posměšně přezdívají »pan baron«, je cizí mezi Němci svou vlastenckou vírou a mezi Čechy svým jazykem i legendou o svém holandském původu, s níž si (mystifikátorsky?) pohrává, je cizí v pruderii maloměstského prostředí svou přirozeností, je cizí mezi lidem svou jemnou kulturou. Jeho bludný osud i tragické ztroskotání, těkavost jeho ducha i srdce, jeho snadno zranitelná citlivost a podlomená vůle, jeho stále dychtivá touha a nadšení, neschopnost sžít se s všední skutečností a podat ji v její drastické nahotě, jeho hudebnost, kult báje, vzpomínky a snu i zlomkovitost jeho díla – to všechno z něho dělá čirý typ romantika. Takto by bylo třeba opravit mínění Jiránkovo, který jej nazývá romantikem německým. Jeho bytostný romantismus rozhoduje víc, než to, čím vnějšně souvisí s historicky vymezeným směrem.

»Německý romantik«, říká Jiránek, »a mírný vlastenec.« Vlastenectví, v němž Mánes vyrůstal, byla ona umírněná a dosud nerozštěpená láska, živěná historickými vzpomínkami, jež pojila Čechy i české Němce k společné vlasti spíš ve smyslu státoprávním než národním, spíš k Bohemii než k Čechám. Toto vlastenectví umožňovalo na př. německému básníkovi K. E. Ebertovi, autoru »Vlasty«, aby zaprorokoval šestnáctiletému Mánesovi: »Vy nám Čechům budete na velikou čest.« Mánesovo vlastenectvé uvědomení sílilo v přátelském styku s mladým Bedřichem hrabětem Sylva-Tarouccou, procítil k český národnímu horování odrazem národního zápalu německých romantiků za svého mnichovského pobytu, byl stržen všeslovanským nadšením roku osmačtyřicátého. Ale národně se spasil svými cestami na český venkov, na Moravu a Slovensko, do Slezska a Haliče – zde jeho láska našla ukojení, jeho život smysl, jeho dílo svůj tvar. On, jemuž zůstala do smrti přirozenou řečí němčina, jehož české poznámky a dopisy se hemží nejen pravopisnými chybami, ale i nerosozumitelnými jazykovými nehoráznostmi, stvořil tak sobě i nám z nejsladších darů domova výtvarnou mateřštinu, položil základy k básnické češtině výtvarnické. A mohli bychom v tom vidět symbolickou hříčku náhody, že se v r. 1847 objevil na maskárním plesu Concordie v podivuhodně výstižné masce Danteho. Jako by to bylo předznamenání, že se stane Dantem českého malířství, tím, kdo proti zirnulému akademismu vynese ze zanedbávaného bohatství lidového života svůj »dolce stil nuovo«.

Romantické horování Mánesovo pro lid, na němž si cení jeho nezkaženost civilisací a prostotu ještě pravěkou, tkví jedním kořínkem v rokokové zálibě v pastýřských hrách. V jeho selských idylách, v takových Libánkách na Hané a v Slovácké rodině je cosi z precitlivělosti vpravdě pastórální. Jeho sedláci jsou, zdálo by se, převlečení šlechtici. Takto se v Mánesovi nezapře docela odchovanec rokokové kultury, člen šlechtické společnosti a důvěrný přítel lidí vznešeného světa. Ale vznešenost, která vyznačuje z celého jeho díla, je mnohem víc než vznešenost šviháckého

světáka a kulturního návyku. Je to vrozená vznešenost ducha, který je nesmíselný s věcmi nízkými a všedními a který nobilituje všechno, čeho se dotkne. A přece z této vznešenosti nevane na nás chlad a v lidových typech, na něž je naroubován ideál jiné, nezemské krásy, poznáváme svůj lid. To dělá Mánesova vroucnost. Blíží se lidu jako mileneček, prostřednictvím svých Fanynek a Josefín, a vidí jej očima oblouzenýma láskou. Je to láska, která bere i dává. Bere smyslné zdraví a sílu a všechny poklady života, který neporušil svůj svazek se zemí, a pozdvihuje k velikosti v odměnu za to. Jeho lid, to jsou nádherné a rekovné bytosti, žijící ve stavu rajske prostoty, v mytické zemi zlatého věku. Proto ilustrace k Rukopisům, jež dával svým žákům na pražské akademii za úlohu již Němec Ruben (co z toho tenkrát vzešlo, nestálo ovšem za nic), byly Mánesovi víc než zakázkou pro Bellmannovo po prvním čísle ztroskotané vydání: byly mu nejnvtířnějším dobrodružstvím, uskutečněním vlastních snů o krásném dávnověku. V nich se slučuje dvojitá kouzla Mánesova světa: milostnost a hrdinství.

Jarobujný duch – tento dobový přívlastek je zde na místě – oživuje Mánesovo dílo. Všechno je tu křepké a útlé, statné a svěží, líbezné a spanilé. Jak málo tu najdete starých nebo dokonce stářím znetvořených postav! Neumí je ani malovat, vyhlazuje jim s tváří vrásky a dává pružnost jejich údům, jako by je chtěl posílit v zápase se smrtí. Jeho hlavy svatých kmetů pro karlínský kostel bezmála připomínají retušované fotografie, tak jsou falešné. On sám zůstane jinošským milencem života a žen, až k mučivému rozporu stárnoucích sil a mladistvé touhy. Snad že v sobě tuší dosud skryté nebezpečí rozkladu, číhající nemoc, že se léká stárnutí a toho, co přijde potom: zahání od sebe všechno, co by mohlo zohyzdit a ohrozit jeho blažené hájemství. Je mnoho věcí, jimž se vyhýbá, mnoho věcí, jež nenávidí. Cítí se nešťastný v zimě, jí přímo nazývá svým nepřítelem. Podívejte se na čtyři alegorie, v nichž představuje roční doby dětskými postavkami, vznášejícími se nad krajinou. I do zimní krajiny maluje polonahé dítě – je to zima viděná atmosféricky, v malebně vlahém půvabu svého zamčení. (Jak tu nevzpomenout na Alšovy kluky v beranicích a s tvářemi zčervenalými mrazem, kteří si dýchají do dlaní?) Postaven tváří v tvář skutečnosti, přechasto zavírá oči a maluje to, co vidí na rubu svých víček. Hleďte, to je on: malíř jara a mládí, jitra a soumraku, nálad a vůní, vzpomínky a snu.

Aleš má také romantické rysy, ale jeho romantismus je jen spodním živným pramenem, jenž napájí jeho díla, pozemsky skutečné a vyrovnané. Postavte si tohoto valubka, bodrého cechmistra, tátu a živatele rodiny, vedle orfického Mánesa, krále elfů a náměsíčníka, jenž chodí po Praze s rozžatou lucernou za bílého dne. Nevypadá-li vedle něho jako Sancho Panza vedle dona Quijota, oddaný služebník a žák, který se nakazil vznešeným šilenstvím svého pána, ale jemuž jeho nadšení nebrání vidět věci, jak jsou? Oba nesli svůj úděl bídy a nepochopení, přechnívajíce svou dobu, první zašel na nesouzvuk skutečnosti a snu, ale druhý vydržel a dočkal se svého vítězství, protože jeho jistota ležela v samém srdci skutečnosti.

Aleš se nikdy neodloučil z prostředí, z něhož vyšel, a i když se cítil opuštěn v měšťácké Praze, byl přece doma mezi prostými lidmi. Jeho češství je lidové a samozřejmé, jen víc se utvrzuje utrpením. Mánesovo češství je nostalgické – je to hledání domova, touha vrátit se ke svému původu, sen o vykoupení. Mánes se blíží ke svému lidu s milenečkovou zbožností, dobývá si ho milostným úsilím, získává si ho láskou, zasnubuje se s ním – Aleš je totožný s lidem. Také jinak je Aleš češtější – a tu abychom snad citovali Jiráňka, který píše o Mánesovi: »Nevím, jak bych lépe charakterisoval všechno, co pro nás dnes žije z jeho díla, nežli říknu-li, že on vyjádřil nejplněji a nejušlechti-

leji slováckou stránku naší povahy.« Alšovo dílo tkví kořeny především v české půdě, třebaže toužilo obsáhnout celý slovanský svět – Mánesovo prozrazuje svou moravskou a slovenskou inspiraci. Aleš je češtější o tolik, o kolik je střízlivější, humornější, nesentimentálnější, jadrnější a pitvornější než slovensky zjevný a rozloužený Mánes.

Aleš, toť život sám ve své bídě i slávě, se všemi svými zjevny, trampotami i radostmi, stíny i světly, tragikou i mírem, v celé své přehledné rozmanitosti. Mánesův výlučný duch jen zřídka zní se skutečností, uznává jen to, co miluje. Aleš miluje věci z toho prostého důvodu, že jsou. Jeho dílo je úplným obrazem života lidu a přírody. Nic tu nechybí – jen co je mimo lid: mondénní krasavice a elegáni z Příkopů, a i ti tu jsou v lidové karikatuře. Vznešený svět u Alše, to jsou zjasněné postavy lidové fantazie, princové a princezny z pohádek, králové posvěcení dějiny, báječní rekové-vykupitelé. Anebo zas groteskní postavky, na nichž se vybíjí posměvačná zášť proti panstvu: copafí páni Francové, rokoková hrabátka, jejichž títerné způsoby jsou selskému lidu pro smích. U Mánesa není propasti mezi šlechtou a lidem, tak jako jí není u Boženy Němcové. Mánesův lid, to je podivuhodné plémě, jakoby vzešlé z objetí bohů a smrtelných žen. Jistě že i Aleš někdy idealisuje, i on zjasňuje a nadnáší své venkovské krásy a šohaje, ale zevnitř, ze samotné lidové touhy.

Všimněme si na dotvrzení toho všeho mytologie u obou malířů. Rusálky a světýlka v »Šeru«, hemžení amoretů ve »Venušině slují«, personifikované vůně v »Zahradníkově jitra« – toť individuální poetická mytologie Mánesova. Alšova mytologie má všechny znaky lidovosti: hle, jeho pidimužiči a obři, jeho potvorní hashrmani, víly, polednice a klekánice, čarodějné báby a čerti, podobní poiměšilým strejčům, zrůdy a zmezkové a všelijaká ta strašidla, velmi věrohodná při vši své nadpřirozené výstřednosti.

Svět Alšův i Mánesův je zabydlen dětmi. Alšovy děti, to jsou usmrkanci s roztrhanými gaťmi, nezbedové, pasáccí a holčičky v kartounových sukýnkách – děti Mánesovy košiláci a naháčkové, andílkové a amoreti. Mánes má vůbec rád nahé tělo, kdykoli sní a básní, vidí své postavy nahé nebo v nejprostším šatě. Aleš má naopak rád všechno určité a charakterisované, rozmanitost typologickou i krojovou, dobovou i sociální. Nahota u Alše je vždycky oprávněná situací, je to nahota koupající se dívky, jak ji vidí chlapec ukrytý v rákosí, nebo horce smyslná nahota tančící cikánky. U Mánesa je nahota nejménější a božsky přirozený oděv člověka. (Bože, jak to uráželo cit té cudné doby! Do květů udělal záhlaví, kde kolem ženské postavy s odhaleným prsem poskakují nevinní naháčkové: na protest čtenářů musela být žena přistrojena a pohlaví těch robátek zakryto.)

Ne že by Mánes neuměl charakterisovat. I on studuje co nejsvědomytější lidové kroje a pečlivě, ba pečlivěji než Aleš, kterému stačí často jen jediný pohled, kreslí své modely a připravuje si jejich gesta. Ale i v nejpodrobnějších náčrtech a přípravných studiích se pozná idealisující sklon jeho čáry, která analyzuje a vybírá, či asketicky zaznamenává a pozorně ohmatává, tam, kde Alšova čára radostně přitakává. Mánes je realistou ze svědomitostí a z donucení, Aleš je realista spontánní.

Jak divnou úlohu hraje Italie, zaslíbená země umělců, v životě těchto malířů, jimž bylo souzeno stát se národními proroky! Italská cesta spadá do samého sklonku života Mánesova a do prvního rozmachu Alšova mládí. Jednomu ani druhému neposkytla nic umělecky podstatného, nemohla se stát jejich dílu ani posilou, ani nebezpečím.

Když Mánes vystudoval na zaoštalé pražské akademii, měl dvojitou možnost dalšího školení: Řím nebo Mnichov. (Do Paříže se ještě tenkrát od nás nejezdilo.) Jel do Mnichova – snad s úmyslem pokračovat později dál na jih – a pobyl tam tři roky. Vliv, jímž tu nasákl, zanechal snad v jeho díle nějaké stopy, ale událostí umělecky rozhodující bylo pro něho poznání českého venkova. Odtud

jeho cesty povedou ne již na západ a na jih, ale na východ, až k poslední ruské pouti v r. 67, již přísluší už jenom význam symbolický, je obřadným vyjádřením Mánesovy slovanské víry.

A teprve potom poznal Itálii, po Moskvě Řím, již jen jak troska umělce i člověka. Poslali ho tam přátelé v naději, že se tam vyléčí ze své duševní poruchy. Zatím se z cesty léčebné stala cesta vražedná. Jeho často zmatené dopisy, jež odtud posílá, jsou krutou čtebou. Rozvrácený, strádající a okrádaný nelidskými šejdíři, přece má ještě několik jasnějších chvil. Nadšen klesá na kolena v Sixtině, jindy zas pozoruje zpovzdálčí německou malířskou kolonii v Římě, kde »všechno žije jen imitací«, a zase touží po Paříži (kam už ho to ostatně táhlo skoro před dvaceti lety): »Cítím, že se zcela hodím do Paříže, mám jako Francouzi rychlé a pohyblivé myšlenky.« Ale jinak jsou jeho dopisy dlouhou řadou nářků a zoufalých výkřiků, až k tomu strašnému: »Bůh mě opustil – teď mě opouštějí i moji bližní.« Fontána di Trevi, nad kterou bydlí, lhostejně šumí do jeho šílenství, a na ulici před ní se také odehraje katastrofa poslední. Amalie, která si pro něho přijela, se při vzpomínce na ní hrůzou otřásá, kdykoli slyší později zmínku o Itálii.

Po devíti letech se vypraví do Itálie Aleš na přání stavebního výboru Národního divadla, aby se tam zvelebil v uměleckém názoru a freskové technice. Pobude si tam asi měsíc v letním vedru. V bujarých dopisech, jež píše svému příznivci Brandejsovi, nadává na to vedro a na Taliány.

Stýská se mu po Čechách a hlavně po nevěstě, chodí sice do kostelů a obrazáren, ale stejně rád se prochází po ulicích, vyseďává v hospodách a pozoruje živě všechno kolem sebe. Potěšme se úryvkem jednoho jeho psaní a představme si v tomto duchu celé jeho italské pitování:

»Vostatině tuhdas v jedné kavárně jsem se sešel s 2ma mouřenínny – a ejhle jeden láme češtinu, je černej jak viks a zpívá si jim ta potvora »žežulicka kuká«, byl totiž u hraběte Šlika v Kopidlně. Tak jsme se zkamarádili, takže mě si nechal dělat z jeho tabáku cigareta.«

A tak se vrací z Itálie takový, jaký tam přijel. Nikdy víc už neopustí domov.

Dal by se z tohoto příkladu odvodit recept na zaručené ryzí domácí umění, který by zněl: Sed, malíři, doma, a nešilhej mi po cizině? Podobně aspoň doporučoval Cico spisovatelům neučit se cizím řečem, aby uchránili čistotu své vlastní (a sám ovšem, neuměje než italsky, psal špatně). Bylo by to pravidlo možná nepředložené, ale při nejmenším nespolehlivé a příliš prostinké.

Jednoduše půjdu cestou Mánesovou

Těžko si dnes představíme, že Mánesovo dílo, jemuž národ už dlouho splácí lásku, kterou bylo vykoupeno, se seřkalo u svých současníků s neporozuměním. Málo bylo těch, kteří je poznali a přivítali včas. V r. 1860, když vyjde skvostné vydání Rukopisů, přihlásí se v Praze všeho všudy pět odběratelů – a podnik zajde hned v počátku. Tři léta po Mánesově smrti rozdává F. Skrejšovský, redaktor Světozora, svým čtenářům reprodukci Mánesovy Hudby pohřební. A poslechněme si jeho samého, protože jinak by se nám nechtělo věřit.

»A obrazem tímto klasickým nezavděčil jsem se obecnstvu, ba z mnohých, arcif nepovolných stran, dostalo se mi výčitek a hany, ba z několika stran vrácen mně byl tento obraz – zadarmo jako prémie dávaný.«

Ale Mánesovo umění má už přec jen hlouček svých vyznavačů, je mezi nimi Neruda a Tyrš. A brzy se jeho jméno stane přímo uměleckým programem, sdružujíc jako korouhev t. zv. generaci Národního divadla. Aleš si řekne hned s počátku a jasně: »Jednoduše půjdu cestou Mánesovou« a jde jí jako věrný žák po vlastním sklonu své povahy. Ženíšek, jeho hýčkaný přítel a sok, až příliš přelazuje Mánesovskou něhu, až příliš vyhlazuje oblast

jeho linie. (A proč ne? Vždyť obecnstvo fleskalo a v salonech se to líbí. Jdi se schovat, Alši, se svou škaredou a zadržanou čarou!) Za Mánesem jde Tulka i mladý Myslbek. Tak duch Mánesův se setkává na jedním místě s duchem Smetanovým a dělí se s ním o vládu nad domem umění, jak s bratrem královský bratr. Mánesovská tradice žije dál. Zjevně a vědomě v ní pokračuje Švabinský, rozvíjí kouzlo Mánesových žen, jeho smyslnost trochu sentimentální stupňuje do nezakrytého paganismu. Zůstane Švabinský posledním přímým dědicem Mánesovým? S Mánesovskými ozvuky se ovšem setkáváme i jinde, i tam, kde bychom se toho nejmíň nadáli, Mánes nám už prostě přešel do krve.

A může vůbec dnes ještě platit heslo Alšovo? Je to tak jednoduché, jít dnes cestou Mánesovou? Jisto je, že to není jediná možná cesta českého malířství.

Vedle Mánesa a současně s ním jsou tu Josef Navrátil a Karel Purkyně. Českost těchto malířů je méně nápadná, neboť u nich nenajdete národní kroje a tak, ale malují-li paštiku a cibuli, jsou proto opravdu málo čeští? Jejich dílo nic nehlásá a nechce hlásat, je samo v sobě uzavřené a tiše zahledené v krásu prostých věcí. Češství mu není programem a látkou, a přece se stává národním svou poctivostí a kvalitou i výrazem bytostných národních sklonů. Tato dvě jména naznačují jinou dráhu naší tradice, rýsují směr, v němž leží závažná část naší umělecké produkce až po tvorbu nejnovější. Samozvaní lékaři našeho umění nepochodí asi příliš u malířů se svými radami: Malujte české náměty, českou krajinu, český lid! Co je české, to je hezké. Ne, tak prostě to není. Chceme-li se už spokojit s banalitou tohoto hesla, obraťme je aspoň: Musí to být hezké, aby to bylo české. To jest, přiznáme charakter národního umění jen tvorbě umělecky ryzí.

Mánes a Aleš jsou nám ze všech našich malířů nejbližší v dobách zlých. Ne proto, že zpodobňují český lid – ale proto, že se u nich v malířský tvar vtělila samotná láska k vlasti. Jen proto, že dovedli namalovat tuto lásku, zní nám jejich češství jako zvon.

do ba a lidé

Josef Petřtyl:

Doporučování knih

Umění tvoří jedinec, dav jen konsumuje, bylo kdesi řečeno. Výrobce — konsument. Jenže v každém hospodářském procesu je vždycky mezi okrajovými činiteli nějaký prostředkovatel. Kniha je také zboží. Davu se musí kniha doporučit. Psát knihy znamená prodávat knihy.

»Konvalinka pod smrkem«, jak dosvědčují tisíce čtenářů, řadí se čestně mezi nejpoutavější a nejpoučnější díla, jaká kdy byla napsána. Cena díla o 300 stranách je mimořádně nízká...

Podobně a v různých obměnách čteme na záložkách knih, v inserátech novinářských a hlavně v knižních cenících. Tyto charakteristiky nepatří sice do literatury, ale je třeba si jich všimnout. Jsou někdy obměnou referátů, ba od nich nerozeznatelné, či parafrázují literární dílo a jedí dokonce znaky a úmysly autorovy.

Základním rysem vydavatelských recenzí je kladný postoj ke kritizovanému či spíše doporučenému dílu, a to bez výhrady. Jen výjimečně — v případech zvláště rafinovaných — vsune se lehká výtku, neškodná poznámka, jež se však ihned vyvrátí: ... že sice ... nicméně však ... S hlediska propagační morálky nelze ani tu nic vytknout, pokud věc zůstává průhledná, to jest nikým nepodepsaná, byť umně napsaná chvála nadměrně vyvyšující klady díla a kon-

statující, že právě touto prací autor dosáhl vrcholu.

To je další znak doporučujících recenzí. Kdyby autor vydal čtyřicet svazků, v každém sama sebe překonává.

Když spisovatelka napsala čtyřdílný román »Zklamaná duše ženy«, který v mnohatisícovém nákladu byl rozeslán do světa a úplně rozebrán, byli čtenáři a její citelé přesvědčeni, že není snad již možno, aby z jejího pera vyšlo ještě něco úchvatnějšího a napínavějšího. Mýlili se však! Svým dalším románem prokázala úžasnou tvořivost a dnes máme tisíce dopisů, ve kterých čtenáři nadšeně a jednohlasně dokazují, že jím překonala všechna díla dosavadní a že dlužno je raditi mezi nejkrásnější, jež vůbec v české tvorbě byla vydána.

Doporučení ve formě recenzí je třeba psáti především záživně. Je nutno napovědít děj, nejlépe napínavým, přitažlivým způsobem, a ocenit formální nebo psychologickou stránku i jedinečnost díla. Hledání stručné formy není věcí snadnou, což poznáváme podle křečovitě, učenecké nebo filosofické hutnoty proferátů.

Ale zdrcující většinou se neliší doporučování knih od reklam mýdla nebo cikorky, až na vtipné, ironické obměny běžných reklamních hesel: Když Večery — tak na slavníku! Nezval jednou — Nezval vždycky!

Často se rozvádí jen lákavý titul — Čistá láska vítězí — Když se dva v lásce sejdou — Bez tebe mi nelze žít — Koho nezranila láska? — Láska je hříchem mým — Vražda o půlnoci — Vila smrti — Zločin ve spacím vagoně — Muž temna — protože tyto názvy knih slibují napínavý obsah a sotva lze psát něco působivějšího.

Než kniha vyjde, uveřejní se rozsáhlý interview s autorem na téma: Jak jsem se dostal k peru? — Když jsem byla malým děckem — Jak vznikla myšlenka Horoucích lásek?

Doporučování se děje vždycky extensivně, do širě, promírou, přeháněním, nadsazováním.

Tyto povídky jsou jako těžké víno, z něhož buď usrkáváme lék, nebo vypijíme opojení.

Román tento vyznamenávat se vedle výborné spisovatelské techniky i ušlechtilou tendencí, když roztomilé scény milostné se střídají se scénami bouřlivými...

Právě vyšlý román je vždy nejhodnotnější, nej-poučnější, nejzajímavější. Autor je mistr odvážného pera.

Autor měl odvalu k odhalení šklebné pravdy o našem společenském životě.

Nejnovější románek, který je báječným obohacením divčí literatury, setkává se s bouří nadšení, protože je nabit problémy dnešní mládeže, jež autorka s úžasnou odvahou a mistrovstvím řeší v závěru svatbou.

Autor, získavší si dřívějšími pracemi svými příjmy českého Vernea, odkrývá tímto románem fantastickým způsobem závoj, rozložený nad tajemstvím severní točny a zavádí čtenáře do krajů, o jichž existenci inteligentní člověk dosud nevěděl.

Je velkou výhodou, může-li recesent ukázat k etické hodnotě knihy:

Knihy má velký výchovný význam pro dítě.

Vysoce etické jádro dojemných povídek je krásně skryto v bohatém dynamismu svérázného slohu, plného mistrných líčení, jež zachycují realisticky veselé a dovádivé dětství v řadě roztomilých a jemných obrázků.

Knihy jako pomůcka k poučení je jinou cestou k čtenářově srdci a kapse:

Hřešila jsem... je dílo velmi poučné a nemělo by být děvčete, které by ji nečetlo.

Románek dívky, plný romantiky, tužeb, ale též velmi potřebného poučení.

Vedle neobyčejně jímavé látky dějové zachytil zde autor poučné obrazy z různých končin slovanského světa.

Není takřka doporučení, kde by nebylo ukázáno k psychologickým motivům, jež autor vynikajícím způsobem probírá do hloubky i do šířky u každé postavy.

Nové pohledy na lásku, zejména na první lásku, v úchvatných scénách, neočekávané příhody, proměny i záhady s kořeny mystickými objevuje spisovatel v tomto novém díle zvědavým čtenářkám.

Obraz z kruhů uhlobaronských, kde své intriky uplatňuje, vypočítává psychologie smilné kokety. Čtenář nevyčká z úžasu, co žena nízkých vlastností všechno dokáže.

Nesmíme se pak divit,

...že po přečtení několika stran pozná čtenář sám, jak bohatá je dějová a psychologická náplň tohoto úchvatného románu. Každá kapitola je novým překvapením, novým zauzením, takže děj plyne jako dravá řeka, rozlévá se několik proudů a nedává čtenáři odpočinouti, neboť poutá neodolatelně každý psychologický atom jeho pozornosti.

O poutavosti díla sebrali jsme bohatý materiál, z něhož vybíráme jeden jediný, klasický:

Autorka se o lásce rozepisuje tak poutavě, že se nelze od knihy odpoutati.

V závěru se shrnou přednosti díla:

Pro svou poučnost, poutavost, myšlenkovou i psychologickou bohatost je každý román tohoto spisovatele očekávan nedočkavou čtenářskou obcí, jak dosvědčují hlasy kritiky.

Na dokončení poutavého a mistrně povahy líčícího románu čekalo tisíce čtenářů a z nich 1234 poslali dopisy, plně nedočkavosti a proseb, aby vydávání co nejdříve bylo urychleno, že by již rádi zvěděli, jak to skončí... což je zjev u žádného jiného spisovatele dosud nevidaný!

O jednom spise A. Wetherellové byl před čtyřiceti lety tento posudek v mnoha jihočeských listech:

Často slychati u nás žaloby, že pro dospívající mládež ženskou nemáme dosti knih původních; kniha svrchu jmenovaná jest jednou z oněch knih, jež pro útlou divčí mysl v onom věku, kdy se jí počíná otvírati svět se všemi svými vřadami i se svou spustlostí — jest jako stvořena.

Pak bychom měli lapidární, dobromyslné pádnosti, velmi vzácné v české literární reklamě. Dva přík!..dy:

Český voják zamiloval se v jižních krajích do žhavé Jihoslavanky. Ale ty konce! Velmi zajímavý obrázek.

A jak to již bývá, chudíčký malíř a bohatá šlechtička se zamilovali... Ale pak — no — to se musí číst!

Sotva zaslouží zmínky frázevitá stručnost, na příklad: »Kniha uchvátí svou básnickou silou.« — »Je to vrcholné literární dílo.« — »Sličná knížka vyniká pěknou úpravou i obsahem.«

Často se obrací reklamní recesent na čtenáře, apeluje na jeho pochopení, inteligenci, vemlouvá se mu do srdce lichocením, že se nemůže, ba nesmí stát u něho, tak kulturního člověka, že by si nekoupil knihu, jež je »pravým skvostem literatury a která nesmí chybět v žádné rodině.« Podobné upozorňovací prostředky lze dobře datovat lety, kdy na titulních stránkách seznamů knih se objevovali trubáci, vytrubující slávu literárních děl, bubeníci, svolávající koupěchtivé davy obecnstva, a kdy se řítily na obálce spousty svazků s nebe, provázené širokým úsměvem elegantního prodáváče, spousty knih, po nichž zástup dychtí- vě natahoval les svých rukou.

Zvláštní studie by vyžadovalo doporučení knih, jednajících o sexuální otázce, celá erotická literatura, »knihy s rozkošným, dobrodružně divokým i žhavě erotickým dějem, jež si zaslouží, aby byly čteny«, spisy dobrodružné a zajímavý druh reklamních doporučení náladových:

Štíhlé kmeny palem tiše se chvějí nad azurovými vlnami jižních moří — avšak americké křižníky jsou věčně na stráži. Bdi, neboť pokojné vody třeba již zítra zrudnou krví a zuřivé svištění šípů ohlásí vpád žlutých plenitelů

Polynésie. Divoší útočí s ostrým a pronikavým křikem..., ohnivá čára výstřelů vroubí pažení válečných lodí..., pirát Seypan nedává milosti a sám jí nepotřebuje... Strhne a upoutá vás tento román o lásce a válce na divokých ostrovech strašných kanibalů...

Rčení, používaná v nakladatelských doporučeních, většinou se stávají formulí, již se pohodlně odbude jakákoliv recenze.

Literární perla pro cituplné čtenáře.

Jedinečné dílo v literatuře.

Kniha je velikým přínosem do našeho písemnictví.

Doporučení vychvaluje spisovatele:

Autor se dovede ponořit do života a vytěžit z něho zajímavé náměty.

Dovedl uhodit na pravou strunu lidského srdce a naléztí teplý tón, který rozehřeje.

Autorovi se podivuhodně podařilo uvést čtenáře do tajemství erotického života krvelačné královny.

»Děj se odehrává na divokém západě...« Dlouho jsem myslel, že tato věta, dnes tak obecně rozšířená, je novějšího data, ale objevila se už v devadesátých letech ve Vilímkově knižním seznamu.

Tehdy ovšem zněly sice recenze poněkud jinak, ale měly dosti společného:

Obsahem románu, rozvitého s obrazností a poutavostí jen peru Daudetovu vlastní, jest nevěra venkovského statkáře a z hrůchy tohoto následující rozrušující důsledky.

Dobově se změnila stylisace i tendenčnost knihy. Po starodávnu: Hodný Fridolín a zlovlný Dětrich. — Potom znělo doporučení: »Pěkná a užitečná zábava pro útlejší mládež k poučení i potěšení všelikému.« — Dnes: Jirka — postrach rodiny, s podtitulkem: »Epos o králi darebáků dětských, o stoprocentním klukovi, jaký má být.«

Z doporučujících kurios aspoň jednu z krajinského tisku:

Tiskneme spisovateli vřele ruku za výbornou knihu tuto.

Z prosaické statičnosti se vběhne často do jiných luhů, najde se lecjaký nový tón, bohatší, jenž je potom po desetiletí opakován, použije se mnohých paralelických, metaforických a opisových útvarů.

Recenze se zrakovými motivy »nahazuje širokým štětcem velkolepá dějová plátna«, »maluje žhavými barvami bohaté autorovy palety«.

Sluchové prostředky: »Autor hraje na všech strunách srdcí i duší«. — »Komorní skladba o hrdinské lásce a oběti mladé selky...«.

Dynamický činitel je vlastní většině doporučení:

Tato kniha vyzvedne každého na vrchol napětí, kde jej bude držet až do posledních stran, aby v nich čtenáře rychlým spádem přivedla k spokojenému oddechu a srdce k normálnímu tepu.

Protože se chce říci mnoho, vzniká zvláštní slepenec:

Čím se provinil Václav Hron, pytlák, milenec lesa a vyznavač volnosti, že musí projít peklem, aby se dostal zpět k slunci a kráse? Byla to vášeň, kterou zahořel k vlastní deři, bytosti stejně vyšinulé, jak byl sám? Byl to jeho odpor proti řádu, který je věčný, nebo co jiného? Je jisto, že sešel s cesty a jeho bloudění a tápání bude sledovat čtenář na stránkách knihy, která směle a přece něžně sahá ke kořenu lidské bytosti a nezastavuje se před žádnou propastí života... Pod zdánlivou silou výrazu a pod nánosem vášní najde tu něhu i krásu, stejně jako vzrušení a zaujetí.

Nakladatelská doporučení jsou pomůckou prodeje knih. Celkem je to mizerná lampička, svítící mnohdy na něco jiného, než kam je namířen její lesklý reflektor. Že je v něm přehnanost, ví každý, leč podle míry přehnanosti můžeme soudit jak o povaze, jakosti díla, tak o úrovni vrstvy, k níž se obrací. Na lid se jde s tureckým bubnem. Na vzdělanější s bubínkem.

Tenké vrstvě nejvzdělanějších stačí jméno autora a trochu inteligentně psaných informací a dat o autorovi, charakteristika jeho díla; u cizích děl zmínka i o překladateli.

Zamyslíme-li se nad doporučováním knih z let sedmdesátých až devadesátých, psaným s prostomyslným, avšak upřímným vlastenectvím, jež tehdy nebylo ještě komerční maskou, nýbrž šlo často z nakladatelského idealismu, a vidíme-li dnešní hlučný trh knih s orchestriony organisované reklamy, nemůžeme se ubránit jistému pocitu zahanbení.

Boj o četbu lepší úrovně byl ovšem vždycky. J. K. Solnický (Hradec Králové a česká literatura, Jan Hostivít Pospíšil, 1885) píše:

Byl jsem kdysi v jednom nakladatelství, v němž vše ovanuto bylo přidechem jakýmsi cizím, v němž nebyla »kniha« hlavní věcí, ale »obchod« a jen hodně »vydatný obchod«! Bylo to zde přímo k úžasu! Nad knihou jakousi skláněla se tvář knihtiskaře — a usmívala se ne tak, jak usmívali se staří kněhkupci v ten okamžik, v němž nadšeně vypravovali do českého světa knížku vlasteneckou; ne, v tom úsměvu Iskariotském byla vypočítavost, mnoho-li ta kniha vynes! A jaká to byla asi kniha? Česká! Ale nadpis, ten nadpis! Ten zněl: »Provaz oběšence« — velikolepý prý román! Já zadíval se po jiných knihách! Tam nadpis: »Pytláci« nebo »Loupežníci z českých lesů« a onde »Krvavá svatba«! Hrozno! A pro koho byly ty knihy? Kdesi na anonci stálo: »pro lid českoslovanský«! —

Trhl jsem sebou tak, jako trhává sebou člověk, když zavadí o cosi nemilého — a zadumal se! Byl jsem nucen! Vzpomněl jsem si, jak bývalo v Čechách lépe, když od chaty, k chatě putovala sice malá knížka a nesnášela v ty chaty zápach krve, mor a spoustu rouhání; nýbrž zápal čistě vlastenecký a zápal pro to, co člověku má býti svato! A vzpomněl jsem dále toho, že byli šlechetnějšími ti staří nakladatelé, než někdy ti nynější, kteří »k vůli kšeftu« ne dbají toho, co vydávají a jak to může působit mezi lidem zhubně!

Vyrostl jsem totiž mezi »naším lidem« a znám tudíž to, jak to působí, když u večere sejdou se v osadě četby a »historii« chtějí a když pročítají anebo slyší historii, která je povznáší. Toho úsměvu, toho zápalu či těch slz upřímných tolik, že to až dojmá! A naproti tomuhle vím, co to je, když takovýhle člověk dostane do ruky knihu, z jejíž každé řádky vane omamujícím výparem otrava!

Zdálo by se, že jsme chtěli čtenáře pobavit. Ve skutečnosti tvoří nakladatelská doporučení významné praejudicium nejen davovou sugesci, nýbrž i v referentských a kritických soudech. Kolik jen vyjde u nás novinářských, vážným člověkem podepsaných knižních referátů, jež nejsou ničím jiným, než myšlenkovým rozvedením prospektu či textu knižní záložky! To ví zvláště ten, kdo sám psal tuto antecedenci, a bývala to velmi často sám autor, který je smluvně zavázán dodatí potřebné texty. A to se ještě nestalo, aby autor sám sebe strhal. A tak i působením mnoha jiných činitelů, jež třeba vůbec s literaturou nemají nic společného, tvoří u nás dosti autorů pod povznesenou maskou určité literární hodnoty, aniž si kdo dá práci podívat se zevrubně, co vlastně maska kryje.

Obratný autor, přejí-li mu podmínky, může »sám sebe udělat«. Správněji řečeno, musí se »udělat«, chce-li dál pracovat, protože není nikoho, kdo by ho »udělal«. Při tom se nám zjevuje bledá tvář vzdělaného muže středních let, jenž byl činný jako propagátor v kumbálku starého domu jednoho pražského nakladatelství, pokojíku, zaneseném papíry, knihami a

kresbami obálek, v němž se po celý den musilo svítit. Tento muž, vyřídív pět telefonních rozhovorů, pozdvihl svou umučenou hlavu a pravil jednomu spisovateli-začátečníkovi: »Koukejte na ty hromady! Já nevím ani, jak se jmenujete. My vydáváme všechno možné. Průměrem v sezoně čtyři až pět knih týdně. Jsem na všechno sám. Abych četl knihy, k tomu se vůbec nedostanu. Tady není nakladatelství, tady je fabrika. Napište si to všechno sám!«

život a instituce

Bohumila Fiedlerová:

Poměr dnešního člověka k dějinám

Často člověk hodnotí minulé doby hodnotami doby přítomné. Tak se stává, že myšlenková ideová měřítko dnešní přikládá na dobu historickou, která jsou jí cizí, a hodnotí tehdejší generaci podle úsudku dneška. Snad ještě žádná dosavadní doba nedovolávala se historie a jejího svědectví tak, jako neklidná doba dnešní. Snažíme se v ní opřít a zdůvodnit všechno, co pro sebe, svůj prospěch a své zájmy dnešní jako jednotlivci nebo jako národ potřebujeme.

Při charakteristice osobitosti národa jest nutno vzít do počtu všechno to, co během svého historického vývoje prožil a vykonal, oč se zdarem menším nebo větším se pokoušel, oč zápasil, čeho po marném úsilí vzdáti se musil buď pro vnitřní své vývojové překážky nebo pro nepříznivé vnější okolnosti. Jest nutno přihlížeti i k tomu, co je nám o něm známo před jeho dobou historickou, tedy k jeho době mytické: k pověstem, pohádkám, báchorkám, písním, k lidové kultuře vůbec. To vše, až do doby historické, spadá v široké hledisko, s něhož je třeba dívat se na dějiny světa a vlastního národa.

Historie zaznamenává, že naše české země byly v dávných dobách před pátým stoletím kryty hlubokými lesy, téměř bez obyvatelstva. Po galském kmenu Bojích přešly německé kmeny Markomani a jiní jako lovci a kočovníci se svými stády těmito kraji a po využití lovišť a pastvišť odtáhli dále do okolních krajů, dosud nevyužitých. Na jejich místo v pátém století před Kristem nastoupily kmeny slovanské, které přišly od Karpat a řeky Volhy, kde byla jejich kolébka. Byli též lovci a pastýři, ale na rozdíl od předšlých změnili tvářnost dosud divoké země, změnivé ji z pouhých pastvišť v kraje a zemi trvale a účinně vzdělanou a zužitkovanou. Je zřejmo tedy, že staří Čechové nebyli v této zemi kolonisty do původního obyvatelstva usazenými, nýbrž že zaujali kraje přechodným bývalým obyvatelstvem využitkové a pak opuštěné.

Pod svými knížaty žili Čechové svobodně a nezávisle na svých susedech až do roku 806, kdy musili pro pokoj uzavřít s mocným králem franckým, Karlem Velikým, poplatek 500 hřiven stříbra a 120

volů. Tento poplatek, který ve střídajících se bojích českých se zahraničními susedy zanikal, byl obnoven za Václava Svatého a krále německého Jindřicha Ptáčníka. To byla tedy první forma našich styků s nejbližším susedem. Jinak zůstávaly naše země na susední říši nezávislé přes boje, které v té věci byly vedeny. Není v dějinách našich řeči o žádném opanování země české, nejvýše jen o přechodném obsazení válečném, jako se stalo na krátký čas za Karla Velikého. Naši panovníci přijímali pouze zemi svou od německého panovníka v léno obřadem, při němž panovník německý podal českému lénní korouhev, podáním ruky sliboval český kníže věrnost manskou a později pomoc vojenskou 300 oděnců ke slavnostní jízdě německého krále ke korunovaci na císaře římského do Říma nebo 300 hřiven stříbra. Počet těchto oděnců a hřiven stříbra byl později za Jiřího Poděbradského snižen na 150 oděnců nebo 150 hřiven stříbra za služby, které prokázal Jiří císaři Fridrichu III. V pozdějších dobách zanikl tento poplatek úplně.

Že Čechové nebyli pravým říšským lénem, to je skutečnou součástí říše, toho nejlepší důkaz je, že po vymření svých panovnických rodů domácích Přemyslovců, Lucemburků, Jagajlovců, nepřipadli k říši jako léno odumřelé čili odumřel. To bylo území, jímž králové němečtí mohli volně jako skutečnou součástí své říše disponovati a v ní nové panovníky podle své vůle po vymření domácích rodů panovnických dosazovati. Tak stalo se v Marce Východní po vymření Babenberků a v jiných vévodstvích. Toho v českém případě nebylo. I když se němečtí panovníci pokoušeli po vymření našich panovnických rodů své syny nebo jiné členy svého rodu na český trůn dosadit, volbu na trůn vykonal vždy národ a panovníci němečtí ucházeli se o korunu českou jako kandidáti s jinými zahraničními konkurenty. Většinou činili si nároky na trůn sňatky s dcerami z domácích rodů, ale svolení národa bylo vždy podstatným doplňkem při této svobodné volbě. Tak po vymření Přemyslovců dostal se na krátký čas na trůn Rudolf Habsburský, syn Albrechtův, pojav za choť vdovu po Václavu II. Sňatkem nastoupil též Jindřich Korutanský, jenž pojal za ženu Annu Přemyslovnu, Jan Lucemburský jako choť Elišky Přemyslovny, Ferdinand I. Habsburský sňatkem svým s Annou Jagajlovnou.

Nezávislosti českých panovníků prospělo, že jim se strany německých králů byl potvrzen titul královský napřed osobně, pak dědičně, a uděleno právo investitury, volby pražských biskupů, což bylo právo panovnické.

Ke zvýšení moci českých panovníků přispělo také udělení práva kurfiřtského, právo voličů německého panovníka, což bylo slavné, zejména zlatou bulou Karla IV. jako císaře potvrzeno. Že při tom nescházelo pokusů německých panovníků do vykonávání těchto práv českých knížat zasahovati, rozumí se v těchto dobách samo sebou. Nejvážnější pokus byl za Přemysla II., kterého vyzval německý král Rudolf Habsburský, aby přijal od něho nejen země alpské a korutanské, ale i země české jako léno na říši závislé. To

bylo před osudnou bitvou na Moravském poli. Přemysl II. odmítl tuto žádost a za svobodu a nezávislost své země raději život položil.

Jaký význam měli a jaké mezinárodní vážnosti se těšili naši panovníci v zahraničí, jest nejlépe viděti na moci tohoto velkého krále Přemysla II., jehož sláva dotkla se až břehů moře Baltického. Věhlas císaře Karla IV., jeho veliké vzdělání a kulturní význam mezinárodní je všeobecně znám.

Nejlepší král náš z domácí krve, Jiří Poděbradský, těšil se takové vážnosti, že jej vyhledávala na dvoře jeho ve svých rozepřích německá knížata, ba, že se uvažovalo i o tom, aby byl zvolen za krále římského, jako vedoucí státník v Německu za nedostatečného císaře Fridricha III. S Jiřím uzavírala ráda okolní knížata sňatky svých dětí, věduce o velikém významu a vážnosti jeho mezinárodní. Jiří byl tvůrcem myšlenky všeobecného míru světa, zejména křesťanského, který je podnes největší tužbou přítomné doby.

Naším panovníkům holdovali jako zvoleným a uznaným panovníkům svým národové dnes mocní a silní. Tak Přemyslovi II., jako zvolenému vévodovi rakouskému, holdovali stavové rakouští, Václavu II., jako svému králi, holdovali Poláci, Václavu III., jako dočasně zvolenému svému panovníku, Maďaři, Janu Lucemburskému část severní Italie a Lužice, synu jeho Karlu IV. holdovali stavové němečtí 1346 jako králi, 1355 jako císaři. I my jsme holdovali císařům cizího původu, ale vždy napřed jako českému králi a teprve jako císaři.

Německé vlivy u nás byly následkem německého jazyka dynastie, úřadů, ale nezávislost říše trvá a většina obyvatelstva jejího je slovanská. Minulost naše tehdy byla: do roku 1526 nezávislost zemí českých, po roku 1526 připojení jich k říši rakousko-uherské pod vládou Habsburků s ohražením státoprávním, které panovníci rakouští uznávali a vždy potvrzovali.

Individualita národa projevuje se nejsilněji a nejurčitěji v životě a citění jeho lidu, tím, co prošlo jím až do nejhlubších kořenů jeho bytosti, do morku jeho kostí, tak jako u nás prošla a až do krve národa se vžila náboženská idea v době husitské reformace. Vyrůstla z krve a z duše národa, uraženého laxní morálkou tehdejšího života, žila v něm v plné síle a mohutnosti. Žádná přítomnost nesmaže z duše národa jeho minulost; slavné doby i utrpení jeho přešla v jeho krev a životní mizu. Zapomenutí národa na jeho minulost jest duševní smrtí.

»Malá, neznámá země,« usoudil o nás na podzim významný anglický politik, posuzuje ji počtem kilometrů a nečetnými miliony jejích obyvatel. Ale mravně jsme veliká země, kulturnímu světu dobře známá kolébka hnutí, z něhož vyšlo obrození křesťanského života. Veliká jest hřivna srdce a ducha našeho národa, jevíci se v bohatství našich dějin, jímž překonali jsme mnohou bohatou a mocnou zemí, která se honosí nabitým měšcem hmotných statků tohoto světa.

Malá, neznámá země . . . , ale není tomu tak dávno,

co ve středu našem žil velký duch, první Evropan, jak jej zvala cizina, k němuž s úctou vzhlížel celý známý vzdělaný svět. Muž, jenž bezelstným, spravedlivým, poctivým bojem vydobyl národu svému svobodný stát a nezávislost.

Malá, neznámá země, ale jsme před celým světem na ni hrdi, milujeme ji. V duši každého národa jest a zůstává něco nesmrtelného.

Z dějin světa zůstávají dějiny vlastního národa výsečí jeho kulturní a hospodářské mohoucnosti. Jsme hrdi právem na to, že naše historie jest v tom kruhu dílkem ne malým a bezvýznamným. Masaryk věřil, že Prozřetelnost určila našemu národu zvláštní poslání v dějinách světa a snažil se svou výchovou jej k němu vésti.

Není však možno při péči o další vývoj národa pracovati jen na historických základech. Historie jest kořen, co nová doba k němu přičiňuje jako větev, list, květ, plod, jest přítomnost a budoucnost národa. Nemůžeme žiti jen ze svých bohatých historických hodnot, abychom v kultuře své neuztrnuli a nezpozdlili se za těmi, kteří žijí třeba s chudou historií, ale s bohatým smyslem pro přítomnost a budoucnost.

Šli jsme v dějinách svými cestami, půjdeme jimi i dále. Kulturní národ má svůj přirozený, zacílený směr, jen v něm může býti silný a svůj. Světlem na této cestě bude nám naše národní tradice. Není jen svatováclavská, ale i Husova, Jiřího Poděbradského, Havlíčkova a Masarykova, který ve své osobnosti a svém učení spojil všechny v organickou jednotu. Národ náš nemůže přijímat snadno cizí kulturu, poněvadž má svou vlastní, bohatou a vyspělou jako Němci. Jen národ s chudší kulturou podléhá asimilaci kulturní snáze než my. Na vývoj kultury české měla vliv kultura německá, právě tak jako na německou kultura římská, na tuto řecká, která založena jest na starých kulturách předasijských: babylonské, fénické a j. Tak i umění a zejména stavitelství naše čerpajíc z německého čerpalo vlastně ze všech těchto jmenovaných kultur a pramenů. Vidíme tedy, že kultura lidská je dlouhým řetězem, který se táhl všemi vzdělanými národy a všemi věky.

Naše síla jeví se dnes v práci pro naši budoucnost, v ní semkli jsme se všichni, v ní ukážeme, kdo jsme a jací jsme.

Krásná jsou slova Fichteho, velkého německého spisovatele, která napsal v »Řeči k národu německému« v bojích napoleonských. Vlast jeho byla tehdejší ponížená. A on v bolesti své jako věrný syn svého národa našel krásná slova, která se na dnešní naši situaci hodí lépe než kterákoliv jiná: »Jsme přemoženi; zdali však chceme nyní upadnouti zároveň do pohrdání a to právem, chceme-li ke všem svým ostatním ztrátám přidati ještě ztrátu cti, to ještě stále závisí na nás. Boj zbraněmi je skončen; chceme-li, začíná se nový zápas, zápas zásad, mravů, charakterů.« A dále: »Chraňme se vybizeti je k tomu, aby námi pohrdali; toho bychom ničím tak jistě nedosáhli, jako tím, že bychom se buď nesmírně báli nebo odhodili podstatu svého bytí, abychom se jim podobali.«

Svět knih

Roč. 9. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ 30

Viktor Dyk:

ODPOVĚĎ NEZNÁMÉMU

*A mohli vám sílu dát
kterýsi verš můj v těžké
chvili,*

*mně neděkujte. Chci se znát,
že mně též bylo třeba síly.*

*A vlil-li ve vás důvěru,
když bylo krušno v srdci,
v hlavě,
mně neděkujte. K večeru
jsem v tmě též hleděl
nedočkavě.*

*A lepší vzduch-li z něho vzlí,
van, který vězení zdí boří,
mně neděkujte. Též jsem stál,
pěšl zařatá a srdce v hoři.*

*Kdo v prudkém víchru
zmitání
se nezapotácel nikdy z nás?
I slabá ruka zachránil,
podala-li se v pravý čas!*

Ze sbírky Lehké a těžké
kroky. A nebo

Srdce a doba

Nашe srdce zápolí každého dne s pohanami světa, které je přivádějí na jeho vlastní tajemství; je vydáno bez oddechu nejkřutějším bojům ve vnitřní tvrzi. Má svoje smrtelné zápasy každého dne, své krvavé oběti, z nichž povstává z mrtvých. Nikdy doba nebyla tedy tragičtější v těch, kdož mají sílu žít, ani krásnější nežli tato doba.

André Suarés

POZNÁMKY

VOJTĚCH VOLAVKA: MALBA A MALÍŘSKÝ RUKOPIS

Péči Státní grafické školy vyšlo pozoruhodné a zajímavé dílo, zasvěcující do studia malířského rukopisu. Je to kniha vynikajícího českého znalce z oboru dějin, kritiky výtvarného umění Vojtěcha Volavky, nazvaná Malba a malířský rukopis, poutavě, zasvěceně i odborně pojednávající o věcech výtvarného umění, a zejména pak o problému malířského rukopisu, který je do značné míry zrcadlem umělecké osobnosti toho či onoho výtvarníka. Je to tedy jakýsi rozbor písma malířova, malířská grafologie, která se pokouší nalézt klíč k vnitřní bytosti umělce i poznat a určit jeho charakter jak lidský, tak umělecký. Po stránce reprodukční i obsahové je nový soukromý tisk Státní grafické školy, jejíž tisky mají dnes již svou tradici publikací opravdu jedinečnou nejenom v domácí, nýbrž také ve světové literatuře. Je zde reprodukováno

množství speciálních fotografií slavných malířských děl zhotovených zvláštními procesy, poněvác v laboratoři obrazárny v Louvru. Stejně objevitelsky jako bohatá část obrazová, obsahující celkem 55 reprodukcí na křídovém papíře — mezi těmito reprodukcemi se nalézá také fotografie slavného obrazu malíře Walteana Lhostejný, jehož krádež v Louvru vzbudila v těchto dnech pozornost kulturního světa — je zaměřen i text. Malířský rukopis je tu po prvé definován a zařazen do soustavy dějin umění. Kniha není však určena jenom odborníkům. Obrací se ke všem milovníkům malby a výtvarného umění, jimiž odkrývá jim mnohé z dosud skrytých tajemství, tvůrčího uměleckého pochodu. Dílo, uvedené předmlouvou konservátora pro oddělení maleb v Louvru René Huyghe a doplněné trojjazyčným resumé, francouzským, anglickým a německým, představuje ve svém dokonalém celku také ušlechtilý, silný svazek, který pro jeho krásný vzhled uvítají i všichni milovníci bibliofilských tisků. Knihu má v generální komisi Fr. Borový. Cena je 100 K.

Bohuslav Bouček:

DUŠE NÁRODA V UMĚNÍ

Národ měl štěstí, že vždy nalézal v sobě velikány. A zvláště v době Purkyňově. V této souvislosti nelze vynechat ani dva další koryfeje, kteří byli světově proslulými spoluzakladateli moderního lékařství, K. Rokytanského, otce pathologie, a J. Škodu, velkého internistu. I když se neúčastnili na díle národního obrození, proudila jim v cévách krev této země, k níž se hlásili jako k mateřské zemi aspoň ve smyslu geografickém.

Národně kulturní pochoděň přešla do rukou generace Národního divadla, již předzvěstí byl Smetanův návrat z ciziny, vykonaný opět vědomě za účelem budování díla národního. I Smetana měl neodolatelnou předtuchu, cítil povinnost stvořiti český sloh hudební a předem pochopil význam toho všeho. I on anticipoval. Jen pozvolna naučili jsme se poslouchat Mou vlast jako ztěles-

FEUILLETON

Josef Klíma

JAK ROSTLA ŘÍMSKÁ ŘÍŠE

Odedávna se velikost státu posuzuje spíše podle rozsáhlosti a bohatství jeho území než podle kulturních kvalit jeho obyvatelstva. Tato územní velikost je ovšem do značné míry výsledkem schopností příslušníků státu, jejich statečnosti, umění strategického a také diplomatické obratnosti. To jsou vlastnosti, které dávají vznik světovým říším, které také byly základem pro největší světovou říši starého věku — říši římskou.

Territoriální vývoj Říma postupoval velmi pozoruhodně. Z malého státečku, který obsahoval město Řím a jeho nejbližší okolí, stal se pánem Itálie a zanedlouho potom dokonce pánem celého tehdy známého světa kolem Středozemního moře. Jakými způsoby dosáhl Řím této neobyčejné velikosti? Prostředkem k tomu byly mu jednak války, jednak smlouvy, které buď ukončovaly válku anebo získávaly Římu území a i jiné výhody bez války.

Váleky vedli Římané velmi mnoho. Na válku se však tehdy — na rozdíl od dneška — hledělo jako na zjev normální, kdežto mír musel býti zvláště vymíněn. O tom, vede-li právě Řím válku či je-li mír, poučoval Římany chrám boha Iana, vlastně prostý průchodní oblouk, který byl ve válce otevřen, v míru zavřen. Ze se tak stávalo velmi zřídka,

je patrné již z toho, že se o zavření chrámu zmiňují starověcí spisovatelé jako o nějaké zvláštnosti. Pokud se nám zachovaly zprávy o tom, dovídáme se z nich, že do doby Augustovy byl chrám Ianův zavřen toliko dvakrát, a to za krále Numpy, který tento zvyk zavedl, po druhé r. 235 př. Kr.

Válka bývala často přerušena smlouvou o příměří. Toto příměří trvalo určitou dobu, na př. jeden nebo více dní, nutných na př. k pohřbení padlých. Ale často též byla uzavřena smlouva o příměří, trávající 1, 2 i více roků. Po vypršení tohoto déle trávajícího příměří oživuje zase sám o sobě poměr válečný. K zahájení války před uplynutím smluvené doby došlo tehdy, jestliže příměří bylo jednou stranou porušeno nebo byla-li znova vypověděna válka. Smlouva o příměří byla jedinou smlouvou, která zastavovala nepřátelství na určitou, přesně stanovenou dobu, kdežto ostatní smlouvy, jež níže vedeme, ukončovaly válku na věčné časy.

K ukončení války došlo buď faktickým zničením jedné z bojujících stran a okupací jejího státního území, anebo smlouvou. Byla-li poraženou stranou republika, pokládala se za zničenou tehdy, bylo-li dobyto hlavního města a obyvatelstvo bylo buď vyhubeno nebo zotročeno. K takovému ukončení války se státem s republikánským zřízením došlo na příklad zničením Korinthu roku 146 před Kristem. Monarchie byla poražena

tehdy, byl-li král zajat, zabit nebo dohnán k sebevraždě nebo utekl-li navždy ze země. Tak na př. bylo úplně dobyto Egypta tím, že královna Kleopatra skončila svůj život sebevraždou r. 30 př. Kr.

Někdy však Římanům samým záleželo na tom — a to zvláště z důvodů hospodářských —, aby protivník nebyl úplně vyhlazen, jindy dokonce pokládali za prospěšnou další existenci nepřátelského státu, uvedeného ovšem v určitou závislost na Římu, jindy opět nepřátelská strana sama, chtějíc se vyhnouti svému úplnému zničení, prosila o ukončení války. V těchto případech byla válka ukončena smlouvami rozmanitého obsahu.

Jestliže se některý stát, ohrožený Římem, obával zrušení země a vyhubení občanstva, mohl se tomu vyhnouti vzdáním se na milost a nemilost (deditio). Tato dedice musila býti oznámena vždy na půdě římské nebo v táboře římského vojska. Základní podmínkou přijetí smlouvy bylo vydání zbraní a vůdce. Vítězní Římané se stávali přijetím smlouvy pány nad územím, nad chrámy a veřejným i soukromým vlastnictvím poraženého státu, nad jeho obyvateli, které mohli pobít nebo zotročiti, po případě podle svého uznání i obdařiti vlastní samosprávou nebo dokonce římským právem občanským. Dedice znamenala tedy úplný zánik státní existence podrobující se strany.

Dalšími smlouvami, ukončujícími válku, byly smlouva o přátel-

ství, zvaná amicitia, a jí podobná foedus amicitiae causa factum. Obě tyto smlouvy zavazují státy, je uzavírající, k přátelství na věčné časy, ale jen tehdy, jsou-li oba tyto státy republikami. Je-li jeden z nich královstvím, pak přátelský poměr zaniká smrtí panovníkovou. Došlo-li potom k obnovení smlouvy na žádost nového panovníka, dovedl Řím využití svého mocnějšího postavení k tomu, aby si diktoval nové podmínky a oklestil práva žadatele.

Na ochranu obchodních styků byly vedle právě zmíněné smlouvy uzavírány ještě smlouvy jiné. Při nich nešlo jen o úpravu obchodních styků ve vlastním, užším slova smyslu, nýbrž též o úpravu podmínek, na jejichž podkladě by se mohl obchodní styk svobodně a nerušeně vyvíjeti a jimiž by byl chráněn i před útočnými zásahy třetích, jimiž by klidný styk obchodní měl býti mařen. Proto byla základem všech těchto smluv především dohoda o neútočení, míru (pax) a teprve z ní se vyvozovalo navázání přátelského styku (amicitia), jenž se jevil zejména v poskytnutí soukromoprávní ochrany. Vrcholným článkem byla úmluva o poskytnutí vzájemné vojenské pomoci (societas). Takto formulovaná smlouva bývala nazývána foedus. Etymologický výklad tohoto slova poukazuje na souvislost s výrazy fidus = poctivý a fides = důvěra, takže je patrné, že foedus má vyjadřovati vzájemnou důvěru stran.

nění smyslu a filosofie národních dějin. *Není Prodaná* nevěsta nejpodstatnějším výronem Smetanova genia? Smetana sám pociťoval úspěchy *Prodané* jako křivdu páchanou na ostatních svých zpěvohrách. *Kvartet Z mého života*, tato ojedinělá tragédie, jež nemá sobě rovné, byl původně přijat s nepochopením, a podnes je málo srdcí, která dovedou při něm prožít celou autorovu bolestnou dráhu životní, přes to však až do posledního kroku prozářenou opět tou nezvratnou vírou v národní posvícení. Kdyby *Libuše* nevyvrcholila svým strhujícím závěrem, sotva by byla plně pochopena, proč byla komponována jako slavnostní dílo jen pro zvláštní příležitosti. I ve Smetanovi máme genia budoucnosti, který ještě dlouho bude znovu objevován, jak jeho tragedii vystihl již Neruda.

Je nápadné, že i Purkyně šhledával v hudbě zvlášť mohutný prostředek výchovný a národně posilující. Je podivné, jak tón, zmirající okamžikem, kdy se zrodil, se stal u Smetany prostředkem výrazu národního ducha. To tím, že Smetanův tón je duchem naplněn, a pravou řečí mluví jen k českému duchu, k českému srdci. Měřítkem umělecké dokonalosti je hodnota díla sama. Úspěch Smetanova díla je však měřítkem českosti lidských duchů a srdcí.

A v celku je to pořád jedno a totéž, čím naplněn je

Edmond Jaloux: MRAKY NA OBZORU

Nový svazek Lidí dobré vůle se začíná i končí tím, čemu Romains říká „severní periferie“. Tato ouvertura a zároveň finale jsou z nejlepších, nejpoutavějších partií jeho díla. A jejich čtena je právě dnes naprosto aktuální, protože nám pomáhá pochopit dnešní stav socialistického hnutí. Ostatně Jules Romains je nejlepší „průmyslový krajinář, jakého kdy měla francouzská literatura“. V této věci stojí velmi vysoko nad Zolou i nad Verhaerenem a je, po pravdě řečeno, jediný v tomto oboru.

V Mracích na obzoru vypravuje ve skvělých kapitolách, jak se v tom prostředí každodenního pařížského života nakupily síly a prostředky, bez kterých Paříž nemůže již žít; tak se stalo, že rozvoj dělnického hnutí se přifadil k rozvoji a průmyslu a že nakonec vyrostl naproti sobě na jedné straně čtvrt vládní — s presidentským palácem a s ministerstvy — a na straně druhé to hrozné ohnisko socialistické a revoluční akce. Je možné, že je to obraz poněkud sumární, ale přes to je to obraz pravdivý, silný a vrývající se do ducha. Již zde je vidět, že v Lidé dobré vůle budeme mít souhrn soudů, které budou nezbytné pro pochopení dějin naší doby.

A v tomto prostředí nám J. Romains ukazuje jednoho člověka, dělníka, Maillécottina, kterého jsme již jednou viděli, a to tenkrát, když svou sestru Isabelu varoval před jejím milencem. Vidíme zde tohoto dělníka u soustruhu v automobilce. Také zde nalézáme nejlepšího Romaine; nikdo jiný nedovede o ruční práci mluvit tak puválně, tak svěže, tak odborně. Nenalézáme zde možná ty oslinivé zkřatky a ty dojmy téměř experimentální, které přináší R. Kipling, když někdy mluví o takových věcech, ale máme zde zato opravdu francouzskou lásku k řemeslu.

Proti tomuto světu dělnímu stojí svět vládní: nádherné stránky, věnované Briandovi. Pokud je

vůbec možné, aby se člověk, který nikdy nebyl ministrem, vzhlédl do toho, co se děje v hlavě ministrů, potud se Romains vžívá do myšlenek Briandových. A všechno, co se týká poměru mezi Briandem a Gurauem, je stejně znamenité. A je to tak napínavé, že když nám další kapitoly ukazují zase dělníka Maillécottina a jeho spory se sestrou a s pasákem Romualdem nebo kněžské intriky kolem abbé Mioneta, máme chuť dostat se co nejdříve zase k nejzajímavější části knihy, která se týká přípravy světové války a toho, jak jí předvídá Briand, Gurau a lidé z jejich okolí. Je důležité, že Romains při tom neposuzuje tehdejší situaci podle toho, co o ní víme dnes. Bylo by příliš snadné, objasňovat minulost tím, co přinesla a co dnes již známe. Briand a Gurau posuzují danou situaci tak, jak asi to bylo možné toho roku 1911, ve chvíli, kdy se katastrofa osnovala ještě potají.

Znovu jsme přerušeni dvěma příběhy, jedním dlouhým a zatím ne zcela jasným; druhým dojemným, lidským a vyjádřeným v nejnemějších odstínech. První je cesta toho učitele Lauierquea, člena teroristické organizace, do jižní Francie. Hledá tam se zhadným člověkem, patrně Němcem, který si dává říkat „pan Karl“ nějaký opuštěný dům. Celá ta věc zavání špionáží. Druhý příběh se týká milostných rozpaků Matyldy Cazaliové, napolo zasnoubené s učitelem Clammicardem, ale zamilované do Jerphaniona, Němce, který je zdrážen také v osobě lucemburského průmyslníka Zülpichera, který má zbrojovku v Německu i v Belgii a rád by teď založil továrnu na zbraně také ve Francii. Za jeho rozhovoru s panem de Champenais slyšíme také tuto zajímavou větu: „Jako mnozí lidé ve Francii se také p. de Champenais bál sociálních bouří a zároveň cítil blízkost války, ale nevěděl, co z toho vypukne dříve.“ Opravdu se nedá říci, že bychom v této věci — přes ty nesmírné oběti světové války — byli udělali nějaký pokrok. Ze

vi, Masarykovi. Všichni ti šli za svým údělem na roli národa. Roli brázdili a osévali. Nevzešlo ještě všechno semé; na štěstí má toto semé neomezenou klíčivost.

Věda a život

chorál sv. Václava a Božích bojovníků i zákona jeho, co činí srozumitelnými slova pana Buška z Vilhartic, pronesená v Nerudových baladě o trpké mělničině, nač myslíme v díle Komenského, v Kolárovi, Palackém, Havlíčko-

konečně si přibrál dalšího člena sboru jako průvodce (pater patrus). Šlo-li o vypovězení války, tedy pater patrus, stanov na hranicích nepřátelského území, mrštil do něho kopím, smocným v krvi, a pronesl formulku pro takový případ předepsanou. Později ovšem, když se území římské velmi rozrostlo, nechodil fetišalové až na hranice, nýbrž byl k tomuto účelu prohlášen na pláni Martové kus pozemku za fiktivní nepřátelské území. Měla-li se uzavřít smlouva, tedy po sjednání jejího obsahu a formy se setkali pater patrati obou stran smlouvy přečítali a prohlásili, že jejich národy jí chtějí věrně zachovávat; při tom se dovolavali nejenom přítomných jako svědků, ale i bohů, zejména Jova, a pronesli slova, že poruší-li národ tuto smlouvu, má být Jovovým bleskem zasažen stejně jako fetišal zabijí kamenem obětní seje. Je pochopitelné, že tento starobylý obyčej mohl zůstat v platnosti jen dotud, dokud Římané válčili a uzavírali smlouvy s blízkými sousedy majetmi stejná nebo podobná zřízení. Šlo-li o protivníka, který neměl takové instituce, jako byli římské fetišalové, nebylo to překážkou, aby na římské straně fetišalové nespinnli svůj úkol. Další působení fetišalů nastávalo v případech, kdy řádné uzavřená smlouva byla porušena a tu fetišalové buď vydali nepříteli vinníka, nebo naopak žádali náhradu škody způsobené Římanům nedodržením úmluvy.

Jak jsme z uvedeného poznali,

strachu před revolucí se chystáme do nové války. Lidstvo je nepravdělně ve svém hledání katastrof.

A pak se znovu shledáváme s těmi dvěma mladými přáteli: s Jallezem a Jenpahnionem. Tito dva vysokoškolské vystupují z houfu Romainsových postav zřejmě nejvýraznější a čtenář prodlívá v jejich společnosti nejraději.

KYTIČE A MÁJ. Jména dvou klasických děl naší literatury nazval pražský knihomil a vydavatel Vilém Šmidt své dvě bibliofilské edice, v kterých vydal již řadu pozoruhodných svazků. Uvedl-li edici *Máj* úhlednými a slídnými svazčky arciděla Máchova, Šolcových *Zpěvů svatováclavských*, Nerudovy prvotiny *Hřbitovní kvítí*, proslulou lyriku Hálkových *Večerních písní* a revolučních *Fričových písní z bašty*, osvědčil tento vydavatel vkus i poučení zcela mimořádně. Vidíme, že edice je clevědomě plánována tak, aby shrnula především ta díla české poesie, jejichž autoři vystoupili v okruhu Májistů nebo se přihlásili ve znamení pěvce Máje. Na pohled opravdu spanilá a obsahem svazčky této edice nemají cenné jsou jednotlivé svazčky Šmidtovy edice *Máj* doprovázeny ještě grafickými listy jednotlivých maličků, z nichž alespoň poukážme na *Svolinského* vyzdobu Máje a *Moravcovu* *Zpěvů svatováclavských*. V druhé knižnici, nazvané jménem klasického díla *Erbenova*, která si vzala za úkol rovněž přinášet vybraná díla české poesie za výtvarného doprovodu vhodně volených původních maličků a grafiků, vyšel *Cechův Žižka*, doprovázený rázovitými kolorovanými linoryty Aloise Moravce a slavné památce Nerudovy *Zpěvů v páteční*, k nimž připojil dva dřevoryty Karel *Svolinský*, vystihnuví zejména v druhém z nich, postavou mladé české dívky vzrušené tváře a ohnivého gesta vztyčených paží a náznakem husitského bojovníka, základní ladění a ducha hrdinské české básně, dopínající se svými nezapomenutelnými slokami opravdu mohutných účinn. Obě edice Viléma Šmída, jak *Máj*, tak *Kytice*, se dosavadními svazky představují opravdu sympaticky a nelze než uvítati je jako příklad plánovité vydavatelské práce.

DNESNÍ NĚMECKO. Několik českých vědeckých pracovníků, Jan Mertl, Vlad. Klimeček* Ad. Hlavatý, Jos. Schneider a T. Krejčí, většinou ze okruhu *Vysoké školy obchodní*, se rozhodlo podat naši veřejnosti jasný obraz o myšlení a práci dnešního národně-socialistického Německa. Myšlenka vydati tuto společnou práci vznikla již v létě minulého roku, kdy někteří ze spolupracovníků navštívili Mezinárodní hospodářský kurs a kongres v Německu. Vedlo je k tomu poznání, jak málo a jak špatně je naše veřejnost o dnešním Německu informována. Historické události, jež mezitím nastaly, jen zvýšily potřebu vědecké publikace, která by našemu čtenářstvu objasnila veliký dosah národně-socialistické revoluce, která tak hluboko zasáhla do celého života nejen v Německu, ale i v ostatní střední Evropě. Z obsahu: Ideologie něm. národního socialismu — Poměr strany a státu — Právní a organizační základy národně-socialistického státu — Sociální politika v dnešním Německu — Hospodářství říše — Podnikatel v dnešním Německu — Technický pokrok Německa v posledních letech — Organizační školství a cíl výchovy v Německu — Slovník běžných výrazů, užívaných v dnešním Německu. Kniha vyšla za redakce profesora *Vysoké školy obchodní* *JUDr. Jana Mertla* s názvem *Dnešní Německo v Politické knihovně*, kterou vydává nakladatelství *Orbis*. Brož. je za 40 K.

byly to nejen války, ale i smlouvy. Jež rozšířily území římského státu. Je vsuktnu podivuhodné, jak rychle se tento nepatrný státec rozrostl ve světovou říši. Největšího územního rozsahu dosáhla říše římská za císaře Trajana na začátku druhého století po Kr. Zaujímala tehdy část ostrovů britských, poloostrov Pyrenejský, Galii na území dnešní Francie až k Rýnu. Od Eýna přecházela pak hranice na Dunaj a přecházela na sever do Dácie tam, kde se rozkládá dnešní Rumunsko. Dále obsahovala říše vlastní Itálii, celý poloostrov Balkánský, severní pobřeží africké, středomořské pobřeží poloostrova Arabského, Malou Asii až ke Kavkazu a poříčí řek Eufratu a Tigrisu. Byla to tedy říše i podle dnešních našich měřítek vsuktnu obrovská.

Je jisté, že se pravem i dnes obdivujeme této ohromné říši imperialistickému duchu starých Římanů, který jí vytvořil. Ale stejný, ba ještě spíše větší obdiv než velké říši, dávno již zahanušil, patří tomu, co přetrvalo věky a co tedy dal Řím světu trvalého. Není málo těchto věčných darů a největší z nich je snad onen právní řád, na jehož základech spočívá ještě i dnešní zákonodárství. Za tento výtvor duševních schopností Římanů je i dnešní svět za jisté daleko vděčnější než za příklad světovládné říše, založené — třeba na právním podkladě — na mocenském výboji.

Z právě vyšlého dvojčísla *Vědy a života*.